

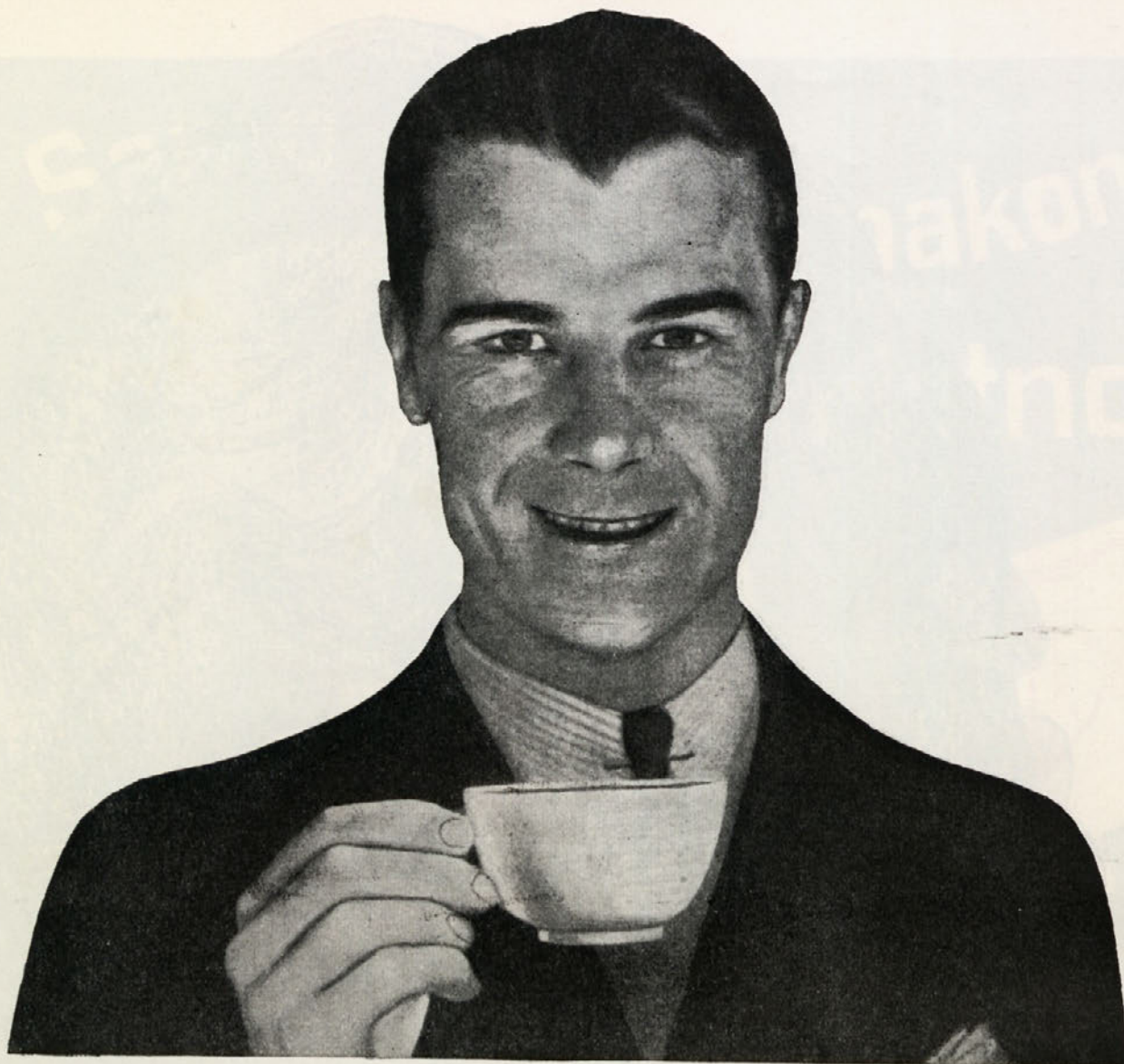


Lion

Priloge

10-1933

Priložen
je prvi del meh-
ko vezane knjige
Uptona Sinclaira:
ALKOHOL
Ista knjiga, trije
deli v celo platno
vezani, bo prilo-
žena prihodnji šte-
vilki.



To je res užitek takale izborna DR. PIRČEVA sladna kava.

Ima čudovito aromo in izvrsten okus.

Zahtevajte tudi Vi vedno samo

dr. PIRČEVO sladno kavo,
ki je pravi domač izdelek.



Jesenska sezija prihaja . . .

Obetajo se nam lepi dnevi. Zato potrebujete nove obleke. Izberite si iz naše velike zaloge zase in za svojo družino jesenske obleke, plašče, površnike, kostume. Blago naših izdelkov je iz prvovrstnih tvornic, fazona po slovitih pariških modelih, izdelava brezhibna, cena brez konkurence.

DRAGO GORUP & Co., Ljubljana

Miklošičeva cesta števil. 16/1. Hiša Del. tisk. (Bamberg).

Telefon 32-33.

L. MIKUŠ, Ljubljana

MESTNI TRG ŠTEV. 15

Dežniki

Na drobno! Ustanovljeno leta 1839. Na debelo!

Gnusi se mu.

Dva Žida srečata na ulici lepotico. Ko gresta mimo nje, prvi pljune.

«Ali ni lepa?» ga začudeno vpraša drugi. «Zakaj pa pljuvaš?»

«Saj nisem pljunil zaradi nje. Zaradi žene, ki jo imam doma.»

KLIŠEJE

vseh vrst za eno-
in večbarvni tisk

JUGOGRAFIKA

d. z o. z.

Ljubljana, Sv. Petra nasip števil. 23.

4 generacije

že tiskajo lepe tiskovine



J. Blasnika nasl.

d. d.

UNIVERZITETNA TISKARNA

Litografija Offset tisk

Knjigotisk Kartonaža

Ljubljana, Breg št. 10-12

Telefon št. 21-19

ČITAJTE „DELAVSKO POLITIKO“

NAROČA SE
MARIBOR
POŠTNI PREDAL 22



Izgubljeni zet.

K modremu Salomonu je prišla nekega dne starejša ženska in potožila, da je njen zet izginil.

«Pet let sem živela pod streho svojega zeta in hčere, zdaj pa je minilo že teden dni, kar ga ni več. Izgubil se je. Pomagaj mi, o gospodar, da spet najdem svojega hranitelja.»

Kralj je poslušal ženo, potem pa je sklical svoje ljudstvo na velik travnik in dal razglasiti:

«Dragi moj narod! Tu sem pripeljal pred vas taščo, ki ji bomo odsekali glavo.»

«Živio!» je zaklical nekdo iz množice.

«Ali slišiš svojega zeta?» je dejal modri Salomon in se nasmehnil. «Vidiš, da se ni izgubil!»

Zagovorila ga je.

V neki družbi pripoveduje mlad gospod šale.

Izprva so dostojne, potem pa nič več.

Neka dama se začne vznemirjati.

«No, no», jo hoče gospod pomiriti. «Nikar me ne pojejte!»

«Nič se ne bojte. Sem Židovka», odvrne dama z dražestnim nasmeškom.

Nadarjen posnemovallec.

Grem zadnjič po cesti, pa me ustavi dvanajstleten fant. Še nagovori me:

«Gospod, če mi daste dva dinarja, bom pa napravil prav tako kakor kokoš.»

«Prebrisan si videti», mu pravim, dasi prav za prav nisem vedel, kaj misli. «Prav dobro znaš kokodakati, ali ne?»

Tedaj me zaničljivo pogleda in pravi:

«Kaj mislite, da se s takimi otročarijami ukvarjam? Veste,» doda zmagoslavno, «gliste žrem.»

Ni razumel.

«Včeraj sem dobil papigo za svojo ženo.»

«Srečen človek! Moje pa noče nihče zamenjati.»

*

«Včeraj, gospod Smola, sem vas videl s hčerkami v kavarni. Krasni sta. Dva angela!»

«Oh, kaj mi to pomaga, ko ju noben hudič noče.»



Vsak začetek je težak

Podarite svojemu otroku tubo zobne paste Chlorodont in ščetko za zobe Chlorodont. Pokažite mu nato kako se zobje pravilno čistijo, kako jih treba s ščetko drgniti vodoravno in navpično, odzunej in odznotraj. Tako ga učite, čim bo znal ščetko samostojno uporabljati. Samo oni dobi dobro zobovje, ki ima zdrave mlečne zobe. Tuba Din. 8.-, velika tuba Din. 13.-

Za otroke - samo Chlorodont!

33 %.

V nebesih se je po zemeljskem vzoru zbrala konferenca in udeležili so se je številni blaženi, preroki, svetniki in znameniti cerkveni očetje. Pogovarjali so se, kako bi razorožili svet, da bi živel v miru, slogi in ljubezni. Vsi so bili za razorožitev in mir in na koncu so glasovali za popolno uničenje orožja. Samo Mojzes je mirno sedel v nekem kotu, kakor bi ga to nič ne brigalo.

Pa je prišel eden izmed cerkvenih očetov k njemu in mu rekel:

«No, Mojzes, zakaj pa ti tako molčiš? Ali ti nisi za razorožitev in mir? Ali ne boš glasoval?»

Mojzes pa je komaj obrnil glavo.

«Ne, ne bom glasoval», je rekel. «Če pride do vojne, bo moj narod varen. Tri in trideset odstotkov bo nesposobnih, tri in trideset odstotkov jih bo sedelo po pisarnah, tri in trideset odstotkov pa bo vojnih dobaviteljev. Za tisti edini odstotek, ki ostane, se pa ne izplača odpirati ust.»

Noetova barka.

Neki gospod, ki je hotel biti zmeraj duhovit, je prišel do mostiča, ki vodi na ladjo. Pa je vprašal mornarja, ki je stal v bližini:

«No, ali je Noetova barka že polna?»

«Že,» je potrdil mornar, «samo osel nam še manjka. Kar naprej, gospod.»

Dobre žene.

Govornica stoji na odru in vneto reče: «Kje bi bili možje, ako bi ne bilo žensk?»

Vse tiho.

Šele potem, čez dolgo se oglasi nekdo iz ozadja:

«V rajlu!»

Govornica zardi.

«Pa so vendar tudi dobre ženske na svetu!» pravi nato.

In spet pride odgovor iz ozadja:

«Res — na pokopališču!»

V šoli.

«Z vami je križ,» pravi profesor, «kamorkoli vas posadim, povsod se oglašate, spredaj in zadaj!»

Vnet čitatelj.

Vajenec bere kriminalen roman. Z velikim zanimanjem. Tedaj pa iznenada stopi v delavnico mojster. Vajenec hoče knjigo skriti v zadnji hlačni žep, toda v naglici jo samo zatakne zadaj za hlače, tako da mu knjiga še moli izza njih.

Mojster ga opazi. Dolgo ga gleda in gleda. Potem pa ga vpraša:

«Slišiš, s čim pa ti prav za prav bereš?»

Konkurz.

«Kaj je konkurz?»

«Če deneš denar iz suknjiča v hlačni žep in daš suknjič upnikom.»

Popustljiv zet.

Bogataš: «Vi hočete torej vzeti mojo hčer za ženo? In kdaj mislite to napraviti?»

Snubač: «O, to pa prepuščam vse vaši gospodični hčerki.»

Bogataš: «Tako? Ali želite imenitno svatbo ali samo slavje v ožjem družinskem krogu?»

Snubač: «O, to pa prepuščam vse vaši gospej so-progi.»

Bogataš: «Hm! Kako pa je kaj z vašim premoženjem?»

Snubač: «O, to pa prepuščam vse vam, gospod.»



Nekaj čisto novega za brinetke

Ime Brunetaflor je še novo. Ne bo pa dolgo, ko bodo brinetke ponosne na svoje lepe lase... negovane z novim Special-Shampoom: Brunetaflor. Učinkuje naravno in edinstveno zaradi hequila, ki ga ima v sebi. Kostanjasta barva, temni ton sta s tem neverjetno poudarjena. Lasje dobe krasen blesk in čudovit lesk. Nenavadno lepo se kodrajo.

Zajamčeno brez
sode in kemičnih
barvil

ELIDA SPECIAL SHAMPOO BRUNETAFLOL

To je nekaj drugega.

Gospod: «Kaj? Vi ste slepi, pa berete časnik?»
Berač: «Ne berem ga, samo slike gledam.»

V vlaku.

— Gospod, kaj vi ne veste, da je potnikom prepovedano pljuvati po tleh?
— Že mogoče, ali jaz nisem potnik, ampak železniški kontrolor.

Himna.

V kavarni se je prav tedaj, ko je godba zaigrala koračnico, vzdignil neki gost in hotel iti iz kavarne. Drug gost je stekel za njim in mu zaklical:
— Gospod, prosim, da snamete klobuk!
— Zakaj? Saj ne igrajo himne!
— Ne, ampak vi imate na glavi moj klobuk.

Pozabljiva.

— Tončka, ker ste tako strašno pozabljivi, sem vam že večkrat rekla, da si zapišite vse, kar vam naročim, na košček papirja.
— Kaj pomaga, ko pa vselej pozabim pogledati na listek.

V ljubljanskem tramvaju.

Sprevodnik: «Kam se peljete, oče?»
Kmet: «V Bizovik.»

Previdnost.

Gost: «Natakar, kje pa je tista velika mačka, ki je zmeraj tukaj ležala?»
Natakar: «Sirota, ravno včeraj je nanagloma poginila.»
Gost: «Škoda! Ampak prosim vas, namesto zajčje pečenke, ki sem jo naročil, mi prinesite tri cvrta jajca in pečen krompir.»

Zdravnik.

Zdravnik (usmiljeni sestri): «Nega je čisto preprosta. Bolnik ne sme dobiti absolutno nič jesti, ampak samo malo žličko te medicine po kosilu.»

Higiena.

V neki vasi pokliče zdravstveni nadzornik kmeta in mu reče:
«Priatelj, vidim, da imaš svinjak naslonjen na hišo. Ne morem trpeti takšnih prestopkov proti najosnovnejšim pravilom higiene! Svinjak bo treba premakniti!»
Nekaj dni pozneje pride zopet isti nadzornik v vas. Takoj je opazil, da se je kmet ravnal po njegovi odredbi. Zato ga pokliče k sebi:
— Vidim, da si naredil, kakor sem ti rekel. Kje je zdaj svinjak?
— Podrl sem ga!
— A svinje? Kaj je z njimi?
— Te sem pa zavlekel v svojo sobo.



V
vsakem
položaju

dobro oblečeni.

To Vam nudi SERPEX-
blago preudarnega moškega.

Serpex-robber za delo in sport
Serpex-lastic za promenado in salon
Serpex-supper za boljše prilike

Manufaktura

Souvan

LJUBLJANA
MESTNI TRG 24.

PRIJATELJ *

ILUSTRIRANA DRUŽINSKA REVIIJA

Anton Ingolič:

Brzjavka



čiteljica Marija je držala v rokah brzjavko, strmela vanjo, in je ni mogla doumeti. Razred s petdesetimi otroki je izginil nekam, pred seboj je videla le kos papirja in na njem: „Tata bolan pridi.“

Pozvonilo je. Otroci so utihnili in posedli. Tedaj se je zavedela. Ko se je ozrla po otrocih, se je v trenutku domislila:

Mogoče pa ni zame. Mogoče pa je za Romana. Saj je bil njegov oče zadnje mesece bolehav.

A še isti hip jo je zgrabilo:

Mogoče pa je vendar zame.

Domislila se je, da še ni dobila od doma nikoli brzjavke, da je lansko leto bil njen oče nevarno bolan, a nihče ji ni nič pisal, šele ko je prišla domov, je zvedela. Če je brzjavka res z njenega doma, potem mora biti z očetom hudo.

Marija je sedela za mizo in strmela predse, otroci pa so zaman pričakovali, koga bo poklicala.

Opoldne je šel Roman Mariji naproti. Pri cerkvi jo je zagledal. Nenavadna se mu je zdela in videl je, kako drži v rokah list papirja.

V Romanu je vzdrhtelo, pognal se je proti Mariji in skoraj zakričal:

«Marija, imaš dekret?»

Mariji se je čudno razširil obraz. Roman pa je vedel: ima ga, a rada bi me presenetila, rada bi me oškodovala za to moje dolgo in brezupno čakanje na službo.

Planil je k nji in jo zgrabil za roke:

«Daj sem!»

«Na...»

Roman je zagledal v svoji roki brzjavko:

«Torej dekreta še ni?»

Marija je odkimala.

„Tata bolan pridi.“

Roman se je ozrl v Marijo:

«Kaj bi mu bilo?»

«Že o veliki noči ni bil pravi... Mogoče pa ni nič nevarnega.»

Roman je pregledal še enkrat.

«Mogoče pa ni zame. Kaj če ni tvoj...?»

Marija je zajokala. Roman pa je strmел v brzjavko.

Nobenega znaka, ali je zanj ali za njegovo ženo.

On pravi svojemu očetu «ata», ona pa svojemu «papa». Njegova mati bi ne znala tako na kratko povedati. Tedaj mu je prišlo na misel, da je «tata» pomotoma za «papa», ali pa je morda telegrafski znak za «t» enostavnejši kakor za «p». Vrtal je v spominu in iskal tisto stran fizike, kjer so zabeleženi Morsejevi znaki. Čez trenutek je našel:

$$t = -$$

$$p = . - -$$

Brzjavka najbrže ni zanj.

Toda tudi Marija si je tako mislila.

*

Odpravila sta se domov, ker vendar nista za gotovo vedela, koga kliče brzjavka, in ker si svojih slutenj nista upala razodeti drug drugemu.

Ko sta na Poljanah izstopila, se je Roman domislil, da bi vprašal na pošti, kdo je oddal brzjavko. Ali kdo od njegovih iz Spodnjega Orehovca ali kdo od Marijinih iz Zgornjega Orehovca. Toda ni šel. Kakor bi se bal, da bi se prehitro razodelo.

Zavila sta čez travnike proti Spodnjemu Orehovcu. Molčala sta vso pot. Romanu je bilo tesno.

Kaj, če je vendar njegov oče! Kako bodo potem živeli doma? Mati je slabotna, bratje in sestre še nedorasli, on pa že poldrugo leto brez službe. Ne zna drugega ko nekaj formul iz fizike in matematike, s tem pa ne more domu nič pomagati, niti svoji hčerki Ivici ne more s tem kupiti mleka! — Prišla sta v vas.

Vse je bilo kakor po navadi. Srečala sta že nekaj znancev in se pozdravila z njimi. Napeto sta jih motrila, ali morda česa ne prikrivajo. Vprašati naravnost pa si nista upala. Pri mostu ju je ustavil Kovačič. Vzdrhtela sta: sedaj bo prišlo. Toda Kovačič je le vprašal, ali sta srečala njegovo ženo. Za hip sta se oddahnili.

Toda le nekaj hiš ju je še ločilo od Romanovega doma.

Še nekaj trenutkov, pa bosta vedela.

Stopala sta kakor v omotici, kakor bi nekaj strašnega ležalo na njiju in ju pritiskalo k tlom.

Tedaj se je razlegnil zdrav in močan glas:

«Odkod pa vidva?»

Roman je ostrmel: Oče!

Marija pa je zajokala. Sedaj je vedela tudi ona.

Krenila sta dalje proti Zgornjem Orehovcu. Pri Romanovih so šele včeraj zvedeli, da je Marijin oče bolan.

Na polja je že legal mrak.

Marija je hitela. Roman jo je izkušal potolažiti, kako jima bo, kadar dobi službo in odideta v mesto. To jo je še vselej potolažilo, a sedaj je poslušala le napol, samo hitela je, da jo je Roman, ki se mu je ves svet zazdel nenadoma tako čudovito lep, komaj dohajal.

Vladimir Bartol:

Vražja gonja

Jutro je, pozno v jeseni. Na tisoče liščkov, čížkov in druge ptičje drobnjadi priletava s severa k nam. Nastavljamo jim limanice. Čakamo skriti za zidom in oprezujemo. Srce nam glasno utriplje. Vse nas prevzema radostna napetost.

Mario nas je bil zapustil — odšel je bil med «velike», kakor smo temu rekli — in za njim je Nini prevzel vodstvo naše čete. Ni bil niti največji niti najmočnejši med nami. Pač pa smo si ga bili izbrali za poglavarja zaradi njegove premetenosti in iznajdljivosti.

Živeli smo kakor rodovi, ki prebivajo v pragozdovih. Vsa soseščina je trepetala pred nami, zakaj priznavali nismo ne cerkvenega ne posvetnega prava. Edino, pred čimer smo klonili in kar smo spoštovali, je bila moč, najsi se je kazala v tej ali oni obliki. Tako svobodnega se nisem čutil nikdar pozneje. Noben predsodek me ni oviral in s tovariši vred sem se pokoraval le enemu principu — principu samoohranitve. Vse, kar ga ni kršilo, je bilo dovoljeno.

Zdi se mi, da so se oblasti bolj bale nas kakor odraslih zlikovcev. Kajti mladič prekaša te po telesni spretnosti, po vitosti in po prožnosti duha. Tudi maščevalen je bolj. (Tako so nekoč zasačili dečka, ko je izmikal petelina. Orožnik, ki je dobil fanta v pest, ga je silovito premikastil. Mladič se je čutil zaradi udarcev do smrti ponižanega. Neprestano je stikal za priliko, da bi se maščeval. Nekoč je počakal orožnika za zidom. Ko je šel mimo, mu je zagnal kamen s tako silo v glavo, da je nezavesten obležal. Na svoje oči sem videl, kako so ga odnesli vsega okrvavljenega v najbližjo hišo.)

Imeli smo pa sovražnika — bolj smo ga slutili kakor se ga jasno zavedali —, ki je visel kakor Damoklejev meč neprestano nad našo svobodo. Ta sovražnik je bila — ljubezen. Zato smo iz najgloblje notranjosti mrzili to čustvo in ga zasmehovali povsod, kjer smo ga zasledili. Zakaj instinktivno smo čutili, da bi bil človek brez njega silen in nepremagljiv kakor bog ter bi mu bilo načeloma vse mogoče. Seveda smo mu prej ali slej vsi podlegli. Toda takrat, ko smo še bili svobodni in ni bila še posegla v naše življenje ženska, ta simbol človeške minljivosti, smo globoko zaničevali vsakogar, ki se je dal vključiti v njegove suženjske vezi.

Med te je bil zašel tudi Mario, naš bivši poglavar. Samo zaradi lepe sosedove hčerke se je bil odrekel svobodi in življenju z nami! In to on, ki se je včasih najbolj zaklinjal, da se ne bo nikoli podal okovom družabnega reda!

...Pravijo, da nekatere zveri, ki so se zdele, zaprte v kletki ali priklenjene na verigi, že popolnoma krotke in domače, semtertja nenadoma podivjajo. Postanejo zopet zavratne in krvoločne in napadejo človeka, ka-

V temi sta prišla v vas.

Roman je vzel Marijo pod roko in jo vodil.

Nikogar nista srečala.

Ko sta prišla do Marijinega doma, se je Marija iztrgala iz njegovih rok, planila skozi vežo in odprla vrata v prednjo sobo, kjer je po navadi dobila očeta za mizo, kjer je čital časnik in kadil.

Toda tokrat ni kadil.

Sredi sobe je ležal na mrtvaškem odru in dve sveči sta goreli ob njegovi glavi.

kor da so se v njih prebudili stari nagoni izza časov svobode...

Morda se je tudi v Mariju prebudilo nekaj podobnega. Oprezujoči za zidom smo ga namreč tisto jutro zasačili, kako je prišel s kletko pobirati ptičje, ki so se bili ujeli na naše limanice. Najbrže je mislil, da smo odšli, ker ni bilo dolgo nikogar na izpregled.

Silovita jeza je zavrela v nas. Izdajalec, ki nas je bil nesramno zapustil, je kradel naš plen!

«Priplazimo se mu za hrbet, naskočimo ga od zadaj!» je dejal Nini, naš vodja. «Kakor psa ga pobijem s kamenjem», je mrmral spotoma, ko smo previdno lezli okrog zida, za katerim smo prežali na ptice.

Travnik, kjer smo bili nastavili limanice po semenjskih glavicah osata, je bil najmanj sedem sto korakov dolg in polovico te mere širok. Na enem izmed koncev ga je obdajala ograja iz bodeče žice, ki se je končala v kake tri metre visok zid, na drugem pa je bil dohod nanj prost. Od te strani smo nameravali napasti Marija, da bi ga pognali proti zidu ali ograji, koder bi nam ne mogel utesiti.

Naš bivši vodnik se je neprestano oziral naokoli, zato nas je kljub vsej previdnosti kmalu zapazil. Nekaj trenutkov je počakal, ko da preiščuje, kako bi se rešil, nato je bliskoma vrgel kletko s ptičji od sebe in zdirjal proti ograji iz bodeče žice, kjer je najbrže mislil, da najde izhod. Usuli smo se za njim.

Podili smo ga preko travnika. Nekolikokrat se nam je izkušal izviti — pobegniti je hotel tam, odkoder smo mi prihajali. Ali o pravem času smo spregledali njegovo nakano in jo preprečili s spretnim manevrom. Vedno bolj se je bližal ograji. Hipoma je moral uvideti, da ni za človeka, kateremu se zelo mudi, med bodečo žico prehoda. Spremenil je smer in začel teči proti zidu.

Drevili smo kakih petdeset korakov za njim. Njegova hitrost je bila tolikšna, da nismo mogli zmanjšati razdalje. Samo dva izvrstna tekača med nami — bilo nas je vseh skupaj devet — sta ga polagoma dohitevala.

«Tecite, fantje!» nas je izpodbujal Nini. «Kakor psa ga pobijte!» Vendar spotoma nismo pobirali kamenja, da bi se preveč ne zamudili.

Bolj in bolj se je bližala gonja visokemu zidu. Če se je hotel rešiti, se Mario ni smel več pomišljati. Moral je tvegati obupni skok, ujeti se z rokama za rob zidu in se pognati na ono stran. «Ne bojte se! Ne bo se mu posrečilo», je zatrjeval Nini med tekom.

Mario je dosegel konec travnika. Za trenutek je obstal, ko da se hoče še enkrat prepričati, da zares nima drugega izhoda. Najbližji tekač je bliskoma pograbil kamen in ga zagnal proti njemu. Sedaj ni več odlašal. S kratkim, odločnim zaletom se je pognal proti zidu. Pred njim je skočil v vis in se izkušal prijeti z ro-

kama za rob. Ujel se je le z desnico. Težki protisunek ga je potegnil zopet navzdol. Obvisel je na enem samem prstu, obupno boreč se z levico za novim prijemom. Bilo je zaman. Moči so mu opešale. Zdrknil je na tla.

Medtem smo se bili pripodili na nekaj korakov razdalje. Pograbili smo kamenje.

Ko je cepnil z zidu, smo zavriskali od veselja. Sedaj je bil naš! Videti je bil kakor zver, ki so jo lovci do smrti preganjali in sedaj, vdana v usodo, čaka, kaj store z njo. Nobene rešitve ni bilo zanj. Izročen je bil naši maščevalnosti na milost in nemilost.

Zdajci se je zravnal in — svojim očem nismo verjeli — z veselim smehom stopil med nas. Kaj je bilo vse dosedanje le igra? Ali je bil Mario še vedno naš stari poveljnik in se je ves ta čas samo pretvarjal, da nas preizkusi? Smo se mar bili zmotili v njem? ... Kamenje nam je popadalo iz rok.

«Nekam slab lov danes, kaj?» je vprašal Ninija in mu podal roko. Potem je šel mimo nas, ne da bi se ozrl. Bliskoma, preden smo se zavedli, je bil že v blaznem diru.

«Preslepil nas je!» je kriknil Nini. Pobral je kamen in se pognal za Marijem. Mi za njim.

Toda bilo je že prepozno. Begunec je imel odprto pot pred sabo in bil že daleč pred nami. V naglem diru je dosegel cesto, nam pomahal z roko posmehljivo v slovo in izginil za oglom.

Obstali smo. Nekdo je dejal: «Mario je še zmerom nekdanji.» Ali Nini se je penil od jeze. Šel je proti sredi travnika, pobral kletko, ki jo je bil Mario odvrget in iz katere so bile ptice pobegnile, in jo steptal pod nogami, zaklinjajoč se, da se Mariju ne bo godilo nič bolje, kadar mu pride v pest.

Molčali smo, čeprav mu nismo verjeli. Izgubil je naše zaupanje in kmalu potem se je naša četa razšla.

Ivan Albreht:

Vindiški psi

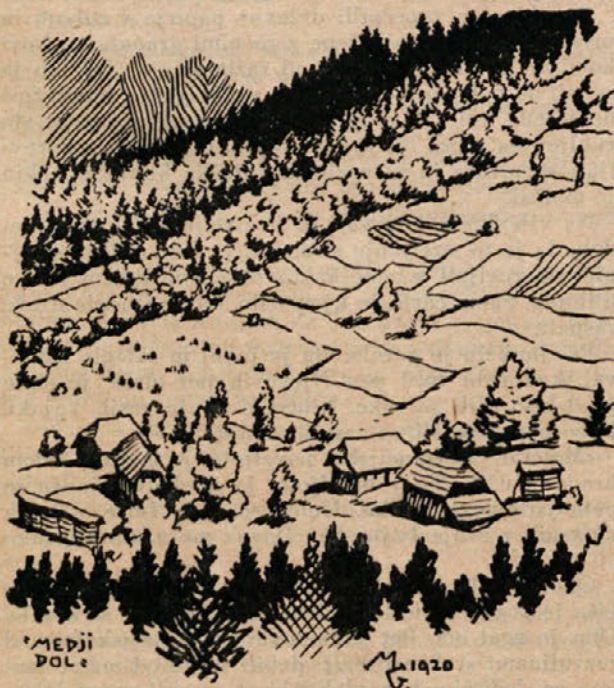
*Trinajst let kakor trinajst težkih gora
s težo strupeno na nas tišči.*

*Bilo je gorja in strupa ta čas,
pletli so biče, kopali grobove za nas,
iz srca ruvali nam sveto drevo,
ki družijo otroke z materjo,
in bili nas v zibeli, grdili v krsti,
da bi onemogli se zrušili v prsti
in z lastno krojo pognojili zemljo
njim, ki nam rujejo sveto drevo,
slovenske besede večno živo drevo.*

*Trinajst let, v bolečino zaklet,
naš rod se za golo žoljenje bori.
Pa kriknimo danes, v trpljenju kot
jeklo skovani,*



Maksim Gaspari: Risbe iz Koroške



*ogrejmo si srca, v pest skrčimo dláni,
da čuje nebo, ker noče nas svet:*

*Kot Kristus na križ je naš rod
v trpljenje razpet vse po zemlji tod,
s kisom in žolčem pojen,
v trinajstih letih stokrat preboden
s sulico zla in z mečem krivic,
da kri mu curlja iz srca in z lic!
Trinajst let — kot toliko težkih gora,
vendar naš rod se nikoli ne vda:
Pa da je bolesti kot vode morjá,
pa da nam v potokih odtakate kri,
ostanemo živi — mi, vindiški psi!*

(20. X. 1920.—20. X. 1933.)

Tri dni in tri noči je streljalo topništvo. Od vseh strani.

Izstrelki so leteli šumeče pod nebo in padali s treskom v močvirje. Strojnice so bile tišje, toda vztrajnejše. Vmes so se čule puške. Komisarja Jansona so ustrelili v rabinovi hiši. Krogla je priletela skozi okno in njemu naravnost v srce. Na usnjem suknjiču je imel rdeč trak; pod njim je curljala kri. Rabin ga je pokopal in pel; krogle so z žvižganjem spremljale petje; tu in tam so zažigale slamnate strehe. Ker je pršlo in so bile strehe premočene, je vlaga zadušila plamenčke.

Na vzhodnem robu vasi so kričali ranjenci. Prenašali so jih v gozd, kjer so med preklinjanjem umirali.

Komisarja Jansona so pokopali in na njegovem grobu so postrelili pet in dvajset vojakov bele armade. Imeli so mehke, prestrašene obraze in bele, ozke roke, ki niso poznale dela. Židovska vas je gledala in blede obrazi opazovalcev so bili prsteni od groze. Strašno je bilo maščevanje za komisarja Jansona.

Med hišicami je cvetel španski bezeg. Proti jutru je spremljalo grmenje topov žvižganje slavcev.

Popoldne so zapečatili državne papirje v zaboje in pisarji so si napolnili žepe z ročnimi granatami. Novi komisar Kazin je bil rdeč od razburjenja. Telefon je zvonil do polnoči. Popolnoči so prišli ljudje, navili žice na lesena kolesa in šli. Kazin je vrgel novce za sto rubljev na mizo. Bil je ponarejen. Pisarji so pospravljali samovare in se vrgli na vojaške kuhinje. Rabin je molčal.

Na vzhodnem delu vasi so še streljali. Vsi pa so vedeli, da je to streljanje samo kritje umika. Dve strojnici sta regljali v temo kakor obsedeni. Potem je vse utihnilo. Samo časih je kje počilo, da niso mogle straže zaspati.

Pri Jankelu je gorelo. On je jokal in zateglo zdihoval, kakor bi tulil pes. Njegovih pet otrok je stalo pred hišo. Vili so roke. Nihče ni ognja gasil. Vojaki, ki so popoldne šli, so zasuli vodnjak.

«Molčite! Revolucijsko povelje!» je kričal Židom bradat mužik. Tu v bataljonu je imel dva sinova in petnajstletnega vnuka. Molče so lezli Židje v črnih kaftanih v svoje bajte. Saj človek mora umreti, tako ali tako.

Okoli štirih zjutraj se je začelo mračiti. Jankelova hiša je pogorela do tal. Vdrto ognjišče se je še kadilo. Dim je žgal oči. Pet Jankelovih otrok je iskalo med razvalinami srebrn rubelj; dobili so ga od mrtve matere za dediščino in razdeliti bi ga morali na pet delov.

«Ona tega ni doživela! Bog bodi hvaljen!»

Pet in dvajset koč je stalo na ravnini in Jankelovo pogorišče. In nad ravnino je vzhajalo solnce. Raztrgani, hlatni, neprespani vojaki so begali po dolgi ulici med kočami in vlekli v blatu strojnice za sabo. Še ozirali se niso.

Med vejami španskega bezga so peli slavci. Potem je priletela granata visoko pod raztrganimi oblaki, ki so viseli nad vasjo, in padla tja, kjer so navadno umirali ranjenci. S tiste strani ni bilo nobenega odgovora. Še nekaj topovskih strellov. Potem je zavladala tišina, tako skrivnostna, da so se še slavci ustrašili in umolknil.

Začenjal se je krvavi «pessach», tisti dan, ki je uničil vas s petindvajsetimi hišami in pogoriščem; «Židovska Bolotnaja» so rekli v šali tej vasi, «Židovska Blatna vas».

Rabin Moše ben Jakov je stopil pred kočo.

«Zbežali so. Drugi pridejo. Kdo bodo? Gorje, gorje nam!»

Z roko je zasenčil oči in pogledal po ravnini, kje bi mogli biti tisti, ki so zbežali. Na drugi strani so bili strelski jarki tistih, ki pridejo. Nič se ni zgenilo. Na zelenem polju in na močvirju ni bilo videti žive duše. Žabe so kvakale. Potem je zletela štoklja s strehe in zaplavala z naglico pod nebo.

Na vaškem trgu so se zbrali Židje v črnih kaftanih. Bledi so bili in v njih podivjanih očeh se je še lesketala groza nočnega požara.

«Pessach! Pessach bo miren!» je šepetal stari Jankel, oče pogorelcev. Otroci so se v mlakah igrali, žene so ostale v kočah, da bi osnažile izbe za vojaki, ki so odšli. Ljudje so mislili, da sta še veselje in svoboda na svetu.

Proti poldnevu so se iznenada pokazale vrste vojakov, kakor bi bile zrasle iz tal. Oddelki bele armade. Zelo počasi so se pomikali po razvoženem kolovozu, ker so se jim noge do gležnjev vdirale v blato. Mlad praporščak jih je vodil. Korakali so proti gozdu, kamor so prej prenašali vojake, ki so umirali.

Zdajci so prišli jezdec.

Črni stotnik je zgrabil krojača Haima, udaril ga je s knuto in zarjul: «Marš v koč, Židje! Zažgali vas bomo, psi!»

Jezdil je med otroki; drugi jezdec se je smejal, sesal cigareto in bobnal s prsti po rdeči torbi, ki je visela na njegovem trebuhu.

V trenutku je bil vaški trg prazen. Vrata so se zaprla.

Pri rabinu so prižgali svečnik s sedmimi roglji. Malka, rabinova hči, je oblekla svojo belo obleko in sedela s sklenjenimi rokami v kotu. Poslušala je očeta, ki je molil.

«Židje ven! Vozove naj potegnejo iz blata!» se je začul ukaz od zunaj.

Vojaki so vdrli v koč in signali žide z biči na cesto. Možje v kaftanih so pograbili kolesa in poizkušali s svojimi uvelimi rokami potisniti iz blata vozove, ki so se vgreznili. To delo je trajalo do petih popoldne. Mlademu Izaku, sinu župana Šmola, so šla kolesa čez prsni koš. Rabin ga je zavezal, toda vedel je, da Izak praznika ne preživi.

Po treh urah počitka je napočil večer. Nova tolpa se je privlekla v vas. Mlad praporščak, s križem na prsih, jo je vodil.

V veži pri rabinu se je zbrala vsa vas. S pojočim glasom je govoril rabin Moše ben Jakov:

«Rabi Gamaliel je rekel: »Kdor ta dan ne izgovori treh besed: pessach, mazzo, moror, ni izpolnil svoje dolžnosti.«

«Kaj pomeni beseda »pessach«? Spominja nas dne, ko je Gospod — hvaljeno bodi njegovo ime — obvaroval hiše Izraelcev v Egiptu...»

Z močnejšim glasom je rabin nadaljeval:

«Kaj pomenijo grenka zelišča, ki jih jemo? Spominjajo nas grenke sramote, ki so jo morali nekoč pretrpeti naši pradedje.»

Potem je napolnil kozarec za preroka Elijo, čigar stol je ostal nezaseden, izmolil psalm Hallel, blagoslovil vino, nesoljeni kruh in grenka zelišča. In vsa občina je molila za njim, saj je bil predvečer velikonočnega praznika.

Po vaškem trgu pa so ropotali vozovi vojaškega trena. Vsi so se vlekli proti gozdu na zapadu. Nekje daleč so bobneli topovi.

Skozi močvirje izvožene ceste se je valil zaprt avto. Deset jezdecev ga je varovalo in eskadron Čerkezov je jezdil za njim. Nožnice so se lesketale v mesečini. Avto se je pozibaval in osvetljeval s svojim žarometom obe vrsti hiš. Konji so rezgetali. Bili so siti in zadovoljni kakor ljudje, ki so jih jezdili.

Avto je obstal sredi blata. Tri sence so prilezle iz njega. Električne žepne svetiljke so se zasvetile. Nekdo se je smejal.

«Pojdimo!»

Začul se je ukaz:

«Stojte! S konji!»

«Kje bo spal polkovnik?»

«Pri rabinu.»

Rabin je pel: «Ki lo noe ki lo joel» Pel je z visokim glasom in veselim srcem. Solze so pele v njegovem grlu in padale iz njegovih oči. Vse je vedel, vse je slišal!

Tedaj je nekdo potrkal na vrata. Dva moža sta stopila v vežo.

«Kje je rabin?»

Moše ben Jakov je molil:

«Tebe opevamo, Tebe častimo! — Gospod, Ti si poln slave in moči! — Bodi slavljen — Tebe hvalimo — Tvoja, Tvoja samo Tvoja — naj bo oblast nad zemljo!»

«Kje je rabin?»

Nihče ni odgovoril. Moše ben Jakov je molil:

«Dobre so Tvoje oči — Ti nas vodiš k zveličanju — Tvoja, Tvoja, samo Tvoja — naj bo oblast nad zemljo!»

«Ven, vsi ven!» je zatulil hripav glas.

«Knuto sem!»

Pet jezdecev je izpraznilo vežo. Molče, ogibajoč se udarcev so zapuščali možje, žene in otroci molilnico, ki so si jo bili izbrali za zavetje.

«Rabin sem!»

Rabin Moše ben Jakov je stopil k vojakom; zraven njega je stala njegova hči Malka, ki so ji rekli «kraljica».

«Ti si rabin? Prav. Tu so ustrelili pet in dvajset naših. Ti si pokopal psa Jansona! Zato boš visel!...

Rabin molči...

«Ali je to tvoja hči?»

Rabin molči.

«Z mano bo spala! Sod vina sem, gospoda! Plesala nam bo! Ti pa se izgubi! Eskadron bo stražil do jutra pred hišo! Marš!»

Adjutant udari s petami skupaj, salutira in brene rabina, da se opoteče skozi vrata.

Eskadron se zbere pred hišo. Vojaška kuhinja se kadi. Vojaki vlečejo sod vina z voza.

Malka čepi na klopi pri peči in molči. Častniki jedo in pijejo. Nihče ne govori z njo. Ura je devet, deset. Rabin sedi zunaj na dvorišču na kladi in čaka. Ura je enajst. Častniki pojo. Eskadron je zaspal. Pred vojaki stoje karabinke v piramidah. V kočah je temno; vrata so zapahnjena.

Iz hiše se čuje krik.

«Strgajte ji cunje s telesa! Nič neumnosti! Videti jo hočem kot Salomo! Ali ti je ime Salome?»

Rabin čuje kričanje. Sliši jokanje svojega otroka.

Krik. Potem klici na pomoč. Nekdo jo davi, Malko, kraljico. Tedaj vstane rabin, približa se speči tolpi, splazi se k orožju in ukrade karabinko.

Grabi za petelinom, pa si ne ve pomagati z orožjem. Še nikdar ga ni imel v rokah. S težkimi koraki gre dalje. Zdač čuti mrzel kos jekla v roki...

Stoji v razsvetljeni izbi. Trije pijanci vlečejo napol nago Malko po tleh.

«Stojte!» kriči Moše ben Jakov. «Preklinjam vas v imenu živega Boga!»

Pomeri s puško in sproži. Strel. Kakor bi zažvižgalo tisoč knut po zraku. Luč pade. Petrolej se razlije po tleh in zagori. Zmeda, kriki; trije dedci strašno preklinjajo, Malka leži na tleh in njena obleka gori. Nekdo je zaril rabinu v prsi nekaj ostrega...

«Gori! Gori!»

Rabin leži v izbi. Malka gori. Rob njegovega kaftana gori, po prsih mu polzi curek krvi...

Zunaj rožlja orožje. Trobenta razglaša:

«Gori! Gori!»

Rabin sliši vse in vidi vse. Toda ne more se premkniti. Malka joka kakor v sanjah. Jokanje je čedalje tišje. Rabin je ne vidi, pa ve, da je mrtva. Zadaavljen! Sežgana! Pessach!

Rabinov kaftan gori že na hrbtu. Hlače mu tle, toda še zmeraj sliši besede:

«Vse je dovoljeno! Ropajte, plenite, morite! Onečlaščajte, kradite, ubijajte! Vse je dovoljeno! Kazen izdajalcu! Proč z židi! Rešite Rusijo!»

Neki glas zakriči:

«Pogrom!»

Ljudje besne. Ogenj jih je zbudil. Beže na vse strani. Vrata se vdajajo razbijajočim pestem. Krik zleti do neba kakor rdeč plamen.

«Pogrom!»

Konji rezgetajo na vaškem trgu. Vojaki streljajo. Smeht! Kletvice! Pijana množica divja.

«Bijte! Morite! Molči, žid! Ali ne boš molčal, garjavi pes? Osvobodite Rusijo! Pobijte žide!»

Na vseh straneh gori. Po gorečem vaškem trgu begajo otroci, jokajo in se smejejo kakor blazni.

«Oj, oh, oj! Oj, oh, oj!» se oglasi jadikovanje iz koč in z dvorišč.

Polkovnik sedi na konju, molče opazuje svoje Čerkeze. «Pet in dvajset naših so tu postrelili. Psi so se najbrže pri tem smejali. Za Jansonom so jokali. Čerkezi se razumejo na pogrome!» In polkovnik z naglo kretnjo obrne konja in zdirja iz vasi. Sam je in bi rad videl, ali solnce že vzhaja.

Zadaj pa gori vas in nebo je svetlo kakor opoldne. Ljudje umirajo! Obrt! In Malka le ni plesala, židovska vlačuga!

In ni več vrnitve iz preteklosti. Vse je ničevno, življenje je ničevno; vse je umazanost, laž in neumnost...

Polkovnik je sedel do jutrnjega mraka pred vasjo na konju. Do jutrnjega mraka se je čulo od vseh strani jokanje. S slamo krite hiše gore hitro. Do solčnega vzhoda je bilo vse opravljeno.

Niti kamen ni ostal na kamnu; tako je zapisano.





kega pomladanskega dne je Carmen priznala svojemu prijatelju, da se je zaročila s Siguurdom, svetlolasim inženjerjem. Tako dolgo se je obotavljala s priznanjem, da je bilo v Henrikovem ateljeju že skoraj do cela mračno.

Henrik je dolgo molčal, potem pa je rekel:

«Ali ga ljubiš?»

«Da!»

Henrik je spet umolknil, potem pa se je toliko obvladal, da je dejal skoraj malomarno:

«Ne, ne ljubiš ga! Vzela boš njega, ker se mene bojiš! Ker hočeš, da bo tvoje življenje kakor majhna, bela hišica, s cvetjem na oknih in zanesljivim zidom okoli vrta, in ker sem jaz šele na poti v pristanišče — moj čoln je slaboten, majav! Ali ni tako?»

«Morda je bilo v začetku... Zdaj pa je...»

«Ali ga zdaj res ljubiš?»

Carmen ni odgovorila. Skozi solze je nejasno videla, kako si je položil Henrik roke na ozke senci. Ko bi zdaj vstal in stopil k njej... Toda ostal je negiben in še njegovega pridušenega stokanja ni slišala, ker je sama jokala. Čez nekaj časa pa je spet rekla:

«Vsa tvoja pisma sem prinesla, Henrik, in prosim te, da mi vrneš moja — in sliko — saj veš, tisto sliko...»

«Da, vedel je: nekoč je naslikal Carmen golo, na sicilski obali, s cvetjem v laseh! In to sliko, ta poslednji ostanek sreče, naj ji vrne... Seveda, poročeni ženi...»

«Ali mi daš sliko, Henrik?» je prosila Carmen. «Sebe ali pa mene bi ubil, ko bi kdaj zvedel, da...»

Seveda, svetlolasi inženjer (Henrik ga je nekoč mimogrede spoznal) mora misliti, da je utrgal lilijo. In s krepkimi rokami jo bo varoval in ne bo je, kakor on, Henrik, podil po svetu, ampak — oženil!

Henrik je stopil k oknu, k pisalni mizi, in odprl predal. Carmen ga je videla v temi, ko se je njegov obraz odražal od mračnega neba.

«Tu so tvoja pisma, Carmen...»

«In — — — slika? ...»

Slika! Ni mu hotela, ni mu mogla pustiti sence svojega telesa... dobro... ima naj jo... njeno telo bo moral iztrgati iz svojega življenja, toda njen duh bo ostal za vselej v njegovem življenju.

Henrik je stopil brez besede v sosedno sobo. Vrnil se je s sliko. Izrezal jo je iz pozlačenega okvira in jo zvil.

«Tudi sliko ti dam, Carmen, toda le pod enim pogojem. Moj lastni portret, ki sem ti ga takrat podaril, mora za vselej ostati tam, kjer je visel doslej. Nasproti tvoji postelji!»

Carmen je pograbila zvito sliko.

«Ali mi to prisežeš, Carmen?»

«Da,» je dejala kakor v vročici, «obljubim ti.»

Zagrabil je njeno roko in jo krčevito poljubil. Ustnice so mu drgetale. Potem jo je izpustil.

«Srečen bodi, Henrik!»

«Srečna bodi...»

In Carmen je šla.

Ko se je Siguurd četrta leta nato vrnil s svojo ženo s poročnega potovanja — hotel ji je pokazati Sicilijo, ker pa se je krčevito branila, sta šla samo v Napolj —, ko sta stopila v svoje novo stanovanje, se je Siguurd zelo začudil. V spalnici je namreč visela na steni slika moža z ozkim obrazom in temnimi, žgočimi očmi.

«To je lastni portret slikarja X,» mu je povedala Carmen. «Dolgo je bil najboljši prijatelj mojega

brata, zato mu je podaril to sliko v spomin. Zelo dragocena je.»

Siguurd, ki je imel za slike in sploh za umetnost le malo zmisla, se je zadovoljil s temi besedami.

«Čudne oči mora imeti ta možak,» je rekel in s tem je bila zadeva zanj odpravljena.

Sicer pa je moral svetlolasi Siguurd kmalu uvideti, da z njegovo ženo ni vse tako, kakor bi moralo prav za prav biti. On, ki je v svoji glavi žongliral samo s težnostnimi momenti, betonskimi zvezami in podobnim, je bil brez moči proti njeni veselosti in žalosti. Z rokami, ustvarjenimi za stroje, ki so potrebni pri vrtanju železniških predorov in za krmila, je nerodno gladil njene lase in jo neprestano izpraševal kakor otrok:

«Carmen, ali me imaš rada?»

Nekoč se je vrnila tako čudne volje z daljšega izprehoda. Prijel jo je za roko in jo vprašal:

«Kje si bila, Carmen?»

«Na neki razstavi.»

«Na slikarski razstavi?»

«...Da.»

Občutek nenadnega, smešnega strahu se ga je potilil.

«Ali je tisti slikar, ki je narisal sliko iz spalnice, tudi razstavil?»

Iztrgala mu je roko in stopila k mizici za čaj.

«Da — seveda,» je rekla potem.

Drugi dan je šel inženjer plašno v neko zasebno detektivsko pisarno. Ni se mogel znajti v labirintu ženske duše, toda vedel je, da mora vse vedeti, drugače...

Toda zvedel ni dosti.

«Dama obiskuje zelo pogosto slikarske razstave... In na obiske hodi... sem... tja... Slikar, ki ste o njem pravili? ... Da, tu v mestu živi. To se pravi, zdaj je menda nekam odpotoval. Toda že prej ga časih po cele tedne ni bilo v družbo in je mogoče, da je le doma...»

Inženjer je plačal in šel. Kaj zdaj? Oh, slika! Zato je dejal svoji ženi:

«Carmen, če je slika res toliko vredna, jo prodajva. Z izkupičkom bi lahko šla kam na počitnice.»

Carmen pa je šla brez besede v spalnico. Prisluškoval je pri zaprtih vratih in čul, da je jokala.

Zvečer v temi mu je rekla:

«Potrpežljiv moraš biti z menoj, Siguurd, če sem časih čudna. Saj me razumeš.»

Ne, še je ni razumel.

«Saj bo boljše,» je šepnila, «marca meseca...»

Da, seveda!

«Otrok?» je tiho vprašal. «Najin otrok?»

In ponižno in srečno je poljubil njene mokre oči.

*

Siguurd je bil pomirjen. Če je z ženo tako, ni čudno, da se tako vede. Seveda — slika — in potem je pogosto videl od daleč človeka, ki je bil slikarju tako podoben. Da, najbrže je bil to on sam — Toda meseca marca se bo vse obrnilo in začelo se bo spet srečno življenje, ki je o njem zmeraj sanjal.

Tako je minila zima, trda, snežena zima. Nato je zapihal jug. Ogromni plazovi so zasuli precejšen del gorske železnice. Siguurda so poklicali na kraj, kjer se je pripetila nesreča. V nekaj urah je moral odpotovati. Med snežnimi plugi in žerjavi je dobil brzozavko, ki mu je sporočala, da se mu je rodil sin.

«Moj sin!» si je dejal in se smehljaj.

Šele čez štirinajst dni si je mogel ukrasti nekaj ur časa, da se je odpeljal domov, ne da bi bil o tem ženi kaj pisal. Prišel je ponoči v mesto; nekaj časa je pre-mišljaj, kaj naj napravi, potem pa se je vendar odpravil kar na svoje stanovanje. Odprl je vrata. Dekla je spala v zadnji sobi in ga ni slišala. Še luči ni prižgal. Kar z žepno svetiljko si je posvetil in šel v spal-nico. Carmen je mirno spala in pokojno, komaj slišno dihalo. Pri postelji pa je opazil majhno zibelko.

«Moj sin, moj sin!» si je šepnil Siguurd.

Posvetil je tja. Tedaj je otrok odprl oči. Črne, čudne oči! Negibno je ležal in strmel vanj, strmel je s sli-karjevimi očmi!

Skoraj podzavestno je Siguurd obrnil glavo in v soju žepne svetiljke pogledal na steno, kjer je visela sli-karjeva slika: Da — njegove oči so bile — torej res! Njegove oči — njegov sin! — — Carmen! V temi se je Siguurd splazil v sosedno sobo in odprl predal pi-salne mize.

Čez pol ure se je javil na policijski stražnici nekdo, ki je suho povedal, da je pravkar ustrelil svojo ženo in njenega otroka. «Da — prosim — svojo ženo in nje-nega otroka.» Prav tako mirno je ponovil svojo iz-poved tudi pred preiskovalnim sodnikom. Vzrok de-janja? Prešuštvo umorjenke s slikarjem X.

Čez tri dni so Siguurda iznova privedli pred pre-iskovalnega sodnika.

«Vašo izpoved smo preizkusili,» mu je ta povedal, «toda ugotovili smo, da ne more držati. Slikar, ki ste o njem rekli, da mora biti oče umorjenega otroka, živi že več kakor leto dni v majhni ribiški vasici na Nor-veškem in se od ondod ni genil. Tamkajšnji orožniki so sporočili, da menda ni docela zdravega duha.»

Siguurd je medtem pogledal sodnika in nekaj za-jeceljal. Potem pa je zamahnil z rokami. Opotekel se je in padel na kolena:

«Oči... njegove oči... oči s slike!... Ali je mo-goče... da je moja žena sliko tako zelo ljubila... ali je mogoče, da je... da je torej otrok dobil njegove oči?...»

«To morate vprašati zdravnika,» je dejal preisko-valni sodnik. «Sicer pa to kaznivosti vašega dejanja prav nič ne zmanjša!»

Miglaj — in inženjerja sta odvedla dva paznika. In potem so vsi kaznjenci v celicah dvignili glave, ker je zunaj na hodniku nekdo kričal: «Carmen, Car-men!»... Zmeraj samo: «Carmen! Carmen!»... dokler se ni ta klic izgubil v dolgem, zateglem, skoraj žival-skem rjoventju.

SAMO ZAMORSKI SUŽENJ...

MICHAEL YOYCE

Zunaj lesketajoče se solnce. Velika obednica Trenta Manorja pa je bila temna kakor cerkev. Samo dro-ben žarek svetlobe je silil skozi okensko špranjo in oživiljal mogočno mizo in edini svečnik iz srebra, ki je iztezal roke nad gladko ebenovino. Vse v Trentu Ma-norju je bilo angleško. Zakaj grad starega Bradleya Trenta je bil starejši kakor vsi drugi v Virginiji in dosti starokopitnejši od vseh.

York, prvi sobar, je popeval zamorsko pesmico in počasi brisal z žametno cunjjo težko srebro na stranski mizi. Njegov globoki bas, ki je, kakor pri vseh zamor-cih, pogosto prešel nenadoma v tenor, je zamolklo odmeval po dvorani. Potem se je York zdrznil in ob-stal kakor prikovan. Iztegnil se je, da je prav razločno pokazal lepoto svoje postave.

Bradley Trent, ki se za njegovo pomoč ni zmenil, če je bil trezen, je pridrsal v dvorano in z drhtečo roko pomignil Trentu, naj mu pomaga. York je nehal peti. Spremil je gospodarja do vrat. Potem je začul s stopnic tih glas:

«York... York!»

Spet je obstal York sredi pesmi kakor prikovan. Lahke nožice so pricapljale po stopnicah. Bila je mla-da mulatka, mlado dekle, in naglo pogledala okoli sebe. Splazila se je k zamorcu, se postavila za njim nalik mačici in oprla svoje rame na njegov široki hrbet.

«York!»

«Kaj hočeš, Mary?» je vprašal. Toda obrnil se ni. «Prav zanesljivo ste name jezni, mister York?»

Nič odgovora.

«Nič več me nimate tako radi kakor drugače, mi-ster York?»

Njen mehki glas je zvenel na vso moč priliznjeno, ko je rahlo prišla od zadaj njegovo roko, kakor bi jo hotela oviti okoli svojih bokov.

«Kaj hočeš, Mary?» je ponovil. Pod njegovimi vol-nenimi lasmi se je potemnel njen ljubki olivnobarvni obraz.

«Miss Virginija bi rada oddala pismo za mistra Be-verleya.»

York se je lahko poklonil, ko je začul ukaz svoje gospodarice.

«Enega izmed dečkov pošljem,» je dejal dekletu. Izpod čela ga je pogledala, potem se je obrnila, da bi šla nazaj po stopnicah. Njegov glas pa jo je ustavil.

«Mary, ali sem ti že kdaj rekel, da te imam rad? Ne, ne ljubim te. Vendar pa si sobarica gospodične Vir-ginije. Zato lahko rečeš, kar hočeš.»

«Sobarica gospodične Virginije?» Z jeznim obrazom je prišla nazaj. «Gospodično Virginijo ljubite, York... mister York. Vi, ubogi, črni siromak...» je siknila. On pa je naglo šel, da poišče dečka.

Po stopnicah je prišla gospodična Virginija Trent, nečakinja starega Bradleya Trenta, sirota. Njeno sko-raj čudovito lepoto je motilo zaspano zehanje.

«Ali si povedala Yorku?» je vprašala mulatko.

«Sem, miss Virginija. Enega izmed dečkov vam bo poslal.»

Z rahlim poklekom se je poslovila in izginila na-vzgor. Virginija pa je kakor bel in višnjev oblak od-plavala skozi vežo na vrt.

*

York se je spet ukvarjal s svojim srebrom. Pred gradom se je začulo peketanje konjskih kopit. Ukazo-valen glas je velel:

«Odvedi konja v hlev in ga s slamo odrigni. Pre-poten je. Ali si razumel?»

Visok, vitek mož je stopil v vežo in nestrpno za-mahnil z jahalno paličico po zraku.

«Kje je gospodična Virginija, York?»

«Gospodična Virginija je na vrtu, mister Beverley.»

Tujec je nestrpno šel.

Ko je svoje delo pri srebru opravil, je stopil York med vrata in se opajal v jutrnji sapi. Tam daleč je videl svojo gospodarico. Šla je, morda prehitro, z Be-verleyem. Veter je nosil njuna glasova k njemu, ven-

dar pa ni mogel slišati, kaj sta se pogovarjala. Ako bi bil razumel le eno samo besedo, bi bil šel stran.

«...in vi ste vendar vražja, zlatolasa coprnica, Virginija», je dejal Beverley.

«Fej, mister Beverley! Ali se tako govori z žensko?» mu je z nasmeškom odvrnila. Menda jo je res vrag obsedel.

«Natrobili mi mislite, da vas ni še noben moški poljubil, mylady? Sedem in dvajset let, in še nikoli...»

«Sram vas bodi, Beverley. Samo šest in dvajset.» Možak se je obrnil in jo molče pogledal.

«Virginija,» je dejal naposled, «zakaj nikoli lepo ne pogledate domačih zamorcev? Potem bi jih lahko pretepli, ko bi vzeli vaše poglede preveč resno. Poglejte na primer Yorka. Zastaven fant je, skoraj lep...» Sredi besed je obstal. Njena bela roka je padla kakor bič na njegovo lice in pustila na njem krvavordeče znamenje.

Gospodična Virginija je sedela v svojem salonu in iz srca zehala. Trent Manor je pust, pust. Že od jutra, ko sta se sporekla, ni bilo več Beverleya nazaj. Vsi drugi moški v okolici pa so se je bali in se je ogibali. Zato je vedela, da bo še najbolje, če se omoži, da se bo vsaj zabavala. S kakšnim nohlevnim možičkom, ki ji bo za igračko. Ali pa s tako trdovratnim, kakor je Beverley, da se bo z njim bodla. No, morda se še kdaj kaj takega zgodi. Doma pa je samo stari, skoraj starikavi Bradley Trent in služinčad, sužnji. Malce se je v mislih nasmehnila, ko se je spomnila, kako je tisto jutro prestrašila mulatko Mary. Beverley pa ji je rekel, da je pohoten, droben polž, in ji rekel, naj se začne meniti z Yorkom, prvim sobarjem. In kaj ji je Mary odvrnila? Da York ne pogleda druge kakor gospodično Virginijo. Lep možak! Snet se je gospodična Virginija škodoželjno nasmehnila in nato vzkliknila:

«York!»

York je stopil v sobo z brezizraznim obrazom.

«York,» je vprašala in ga presunljivo pogledala, «kaj bi napravil, ko bi me kdo užalil?»

«Ubil bi ga, gospodična Virginija.»

«No, seveda, ko bi ti dovolila.»

Rahlo se je priklonil. «Da, ko bi mi dovolili, gospodična Virginija.»

«York, ali se ti zdim lepa?»

Ko je to rekla, se je dobro zavedala važnosti, blaznosti svojih besed. Kar zažarela je. Toda Trent Manor je bil pust, pust, pust, pust.

«Da, gospodična Virginija, seveda.»

«Veseli me, da se ti zdim lepa, York.»

Snet se je priklonil, toda v obraz se ni zganil. «Ali je to vse, gospodična Virginija?»

«Da, to je vse, York. Tudi ti si lep mož, York, ali veš to?»

Črnc se je iz dolžnosti nasmehnil. «Gospodična Virginija se blagovolijo norčevati.»

«Morda. Da, to je vse, York.» Pogledala je za njim, ko je ponosno šel iz sobe. In sama ni vedela, zakaj je spet zardela.

«Ti se pa moraš res dolgočasiti v tej puščavi, Virginija,» je dejal stari Bradley Trent, ko je nekega dne no kosilu postal nekoliko živahnejši. «Časih je prihajal vsaj mladi Beverley, zdaj ga pa že mesec dni ni blizu. Kaj si mu pa napravila, da ne mara več priti, Virginija? Drugega pa nikogar ni.»

«Kaj ko bi priredili domač ples, stari oče? Potem bi morali vsi priti.»

«Da, da, draga moja. Napravimo domač ples. Sploh ne razumem, kako moreš tako sama živeti. Kakor vi-

dim, govoriš zelo dosti z Yorkom.» Virginija je molčala. Starčev obraz se je od navihanosti kar svetlikal.

«To je namestu Beverleya, kaj?» Tako je zardela, da se je stari Bradley takoj skesal svojih nepremišljenih besed.

«No, no, draga moja Virginija. Ne vzemi tako resno vsake besede, ki jo pove star tepec. Oprosti mi. Sodim, da je bila slaba šala, kaj?»

Kako neumno, da je zardela, namestu da bi se mu bila v obraz zasmejala. Seveda da ni svojih besed resno jemal. Kako bi mogel samo misliti, da bo Virginija Trent?...

«Da, stari oče, ples bo treba prirediti,» je dejala in ga pustila pri kozarčku brandyja.

V svojem salonu je nekaj časa premišljala. Seveda, York zna ostati v svojih ojnica. Dalje kakor dober mesec je znal spoštovati razdaljo, ki ga je ločila od nje, in ni niti za trenutek omahoval. Ona pa se je te igre že naveličala. Utrujena je bila. Toda premagati ga mora. Kakorkoli že... Potem, po plesu... bo morda kaj z Beverleyem. Poklicala je Yorka. Stopil je v sobo in ostal prav tako negiben kakor prvi dan, takrat ko je prvič z njim izpregovorila besedo.

«York,» je dejala, «ali me ljubiš?»

Še zmeraj je bil njegov obraz krinka, podobna lesketajoči se ebenovini. «To se mi ne spodobi, gospodična Virginija,» je ponižno odvrnil.

«York, ali bi me ljubil, ko bi te jaz ljubila?»

Zdaj je bil zadet. Prvič ga je zdaj zadela. Njegov obraz je bil še dolgo negiben, vendar pa se ni več lesketal v tisti globoki črnini. Sivkast je postal. Zdelo se ji je, da se opoteka k njej. Da prihaja čedalje bliže. Res. Da, blazna je morala biti. Blazna, da se je zagnala v tako nevarnost.

«Ne zdaj, York, ne zdaj,» je rekla. «Morda... morda... drugič... takrat...»

Ozrla se je stran, da bi se ognila njegovim pogledom. Potem spet proti njemu. Tedaj ga pa ni bilo več. Kmalu nato je sedla za pisalno mizo, napisala pisemce in noklicala Mary.

«To pismo je za gospoda Beverleya. In, Mary... daj ga enemu izmed dečkov.»

Virginija se je oblačila za ples.

«Mary, ali je York v veži?»

«Je, gospodična Virginija.»

«Daj mu tole pisemce.»

Mary je dobila Yorka v obednici. Dajal je poslednje ukaze za večerjo.

«Gospodična Virginija vam pošilja tole pismo, York.»

Vzel je pismo, opravil nainprej svoje delo in potem ovitek raztrgal. Z vzožja stopnic ga je dekle opazovalo. Videlo je, kako je strmel v pismo, potem pa je izginilo navzgor.

«Mary,» je dejala Virginija, ko se je vrnila, «nocoj boš spala v moji postelji.»

«Prav, gospodična Virginija.»

Virginija jo je radovedno pomerila od glave do nog. Njen pogled se je ustavil na volnenih lasih, ki so jo izdajali za mulatko. Potem je stopila k ogledalu in še malo uredila svoje zlate lase. Nekako nejevolino se je smehljala svoji sliki.

«Kje boste pa vi spali, gospodična Virginija?»

Gospodarica je pogledala sobarico, ki je neumno nedolžno strmelja vanjo.

«Ne vem še, Mary. Ne vem, ali bom... ali sploh pojdem spat.»

«Da, gospodična Virginija.»

Tiho je bilo na vrtu pod magnolijevim drevesom, čeprav so skozi odprto okno prihajali zvoki violin. Beverley je spustil Virginijo iz objema, toda še zmeraj jo je trdno držal za roke.

«Ne boš me več vlekla za nos, Virginija.»

«Pusti me, da odidem. Boli me.»

«Dobro, izpustim te. Toda vedi, nočaj mi ne smeš napraviti nobene komedije. Poglej mi v oči! K meni moraš priti, kakor si mi obljubila. Zdaj pa me poljubi!»

Prestrašeno je ubogala. Šla sta naprej v vežo in se tam ločila. Kmalu so violine izzvene, poslednje pesmi so umolknele in gostje so izginili po širokih stopnicah. Gospodje niso bile brez spremstva. V veži sta ostala samo York in Virginija. Ona se je z začim obrazom obrnila k njemu. Potem pa je šla po stopnicah za svojimi gosti navzgor.

*

Ob vzhodu stopnic je čakal York. Še je bila luč v sobi gospodine Virginije. Skozi špranjo v vratih je videl njen soj. Čakati je moral, dokler ni ugasnila. Gospodična Virginija se zdaj slači. Sree v prsih mu je butalo kakor kladivo po nakovalu. Njegov obraz je bil kakor črna krinka. Z roko si je brisal čelo.

Luč je ugasnila. Tiho je York odprl vrata. Za sabo jih je zapahnil. Zaklenil jih je. Čul je, kako v po-

stelji nekdo globoko sope. Kolena so mu klecala. Vse njegovo telo je bilo velika, neutešna, neutešena strast. Čutil je nekoga v postelji. Otikal debele, volnene lase. Čul pridušeno hehetanje.

*

Soba se je zbudila ob strašnem kriku. Divjem, živalskem kriku. Potem še strašnejši krik. Ženska.

V veži so se jeli zbirati ljudje. Stari Bradley Trent je pridrsel iz svoje spalnice. Nekdo je dejal:

«Za Boga, to je v sobi gospodične Virginije!»

Ko so hiteli po stopnicah, se jim je pridružil Beverley. Vrata so bila zaklenjena. Vrata iz angleškega hrasta, z močnimi angleškimi zapahi, za njimi pa je bilo vse tiho.

«Virginija je, Virginija je,» je vpil stari Bradley, «Beverley, za božjo voljo, vlomite vrata!»

«Ni Virginija,» se je zareklo Beverleyu, vendar tega ni nihče opazil.

Vrata so se vdala. Neka ženska je dvignila svečo. Vsi so skočili proti pragu.

Rjuhe so bile razmetane po sobi. Na postelji pa je sedel na Marynem truplu York in njegov obraz je bil kakor krinka iz ebenovine. Še zmeraj so se njegovi prsti krčevito oklepali njenega vratu. Na zmehkanih blazinah pa so ležale dolge kite debelih, volnenih las.

(Prevel B. R.)

PREMIERA

Parter se polni. Čuje se
ropot.
Dvorano širno luči so
oblile.
Postrežnice so divo v čipke
zagrnile.
Direktor vpije, da je
pesnik idiot.

Se dvigne zastor. Val krvi
zapolje
na odru. Kaže se nam go-
spa Eva.
Meseno svojo igro spet po-
greva,
da smo že kar v začetku
slabe volje.

Na glas zazeha recenzent.
Ne gane
ga to, da tam na odru
krovavé
utripi pesmi bolne, v ples
ubrane.

A konec? — Šopki, ploska-
nje in venec.
V odsevu luči pesniku roke
drhté
in bled je videti ko zaro-
čenec.

Boris Rihteršič.



Na promenadi...

Kadar se ptice-selivke zbirajo v velikanskih jatah za polet v južne kraje, cvrče in frfotajo na lipi pred vaško cerkvijo venomer sem in tja. Strašen živ-zav! ... tako se ljubljanske lepoticice in njih vredni Ljubljančani, mladi in še mlajši, pozibavajo in prerivajo po promenadi. Gor in dol, dol in gor!

Cela gruča šolark se je prišla pod roko. Iz njih vrste se usiplje srebrn smeh, hihitanje, presenečeni vzkliki. Male kodraste glavice se radovedno ozirajo za mimoidočo tovarišico, ki je danes kar nič ni volja pridružiti se veseli gruč. Samozavestno in koketno stopica ob strani mladega kavalirja. Prijateljicam se le pomilovalno nasmehne kot polodraslim devojkam...

Oj, ta mladina, razposajena in neugnana! In vendar tako skromna. Kako je lep zanjo ves večer, ako le enkrat sreča svojo «simpatijo» ali da jo vsaj od daleč vidi. Sleherni dan se ponavlja ta lov za en sam pogled, za en sam nasmeh...

Pri pošti sta se srečali.

«Kam? Na promenado?»

«Da. Ti tudi? Pojdiva.»

Promenadni tok ju je že potegnil v svojo sredo. Dve lepi, elegantni pojavi.

Medtem ko ena pripoveduje najbolj suhoparne reči, ji druga brez interesa prikimuje, a se dražestno in očarljivo umetno nasmilja, kakor bi jo pripovedovanje silno zabavalo. Vidi namreč, da je opazovana. Zaveda pa se, da prihajajo pri smehljanju njeni biserni zobje in lepo oblikovane ustnice najbolj do veljave. Z napol priprtimi očmi sledi opazovalcem.

Prijateljica pa govori, govori...

Vsak večer se izprehajata po promenadi. Ona lepa, mlada žena, on — prileten mož. Možu bi bilo seveda ljubše, ko bi se izprehajal proti čadu, ali — česa vsega ne stori svoji mladi ženi na ljubo!

Ravnokar sta prišla iz parka. Vodi jo pod roko rahlo in nežno, kakor bi se bal, da jo zdrobi.

Njen obraz, še ravnokar dolgočasen, se ves razživi. Joj, tam stoji on. Nemirno mu begajo oči med vrstami izprehajalcev, kakor bi nekoga iskale. Vsak večer jo tako pričakuje.

Ah, kako silno hrepeni vsak dan po trenutku, ko se njegove temne, obetajoče oči potope v njene. A le za hip! Njen mož je hitro ljubosumen. Zato mora biti skrajno oprezna.

Včeraj ji je ob srečanju dajal predrzno neka znamenja, ki jih vsled silnega razburjenja sploh ni razumela. Proseč pogled in rahlo odkimavanje sta mu bila odgovor. Danes bo srčnejša. Svojo fantazijo na zvijačnosti je sicer že precej izčrpala, ali — ženska je iznajdljiva.

Ah, že ve! Nežno se pritisne k možu ob roko in mu zašepeče prav skrivnostno: «Dragec, tistole damo z belim klobučkom si prav natančno ogledj, ti bom potem nekaj zanimivega o njej povedala. Čakaj, da pride mimo.»

Mož uslužno sledi njenim besedam. Ogleduje natančno obraz dame, nožice, obleko, klobuček...

«Hvala Bogu! Uspelo je. Ničesar ni opazil. — Torej jutri ob štirih v kino Ideal.»...

L j u b e z e n (Dve groteski Arkadija Averčenk)

Francoska verzija.

Ko je stopil Paul Dupont, eleganten Parižan, v oddelek, je takoj opazil očarljivo blondinko, ki je sedela pri oknu in sanjavo gledala predse.

«Oh», si je mislil Paul. «Morda bi bila lepa priložnost za pustolovščino.» Potem je vprašal na glas: «Madame, ali ne vleče?»

«Monsieur, okno je vendar zaprto!» je odvrnila svetlolaska in se mu koketno nasmehnila.

«Madame, ali smem prižgati cigareto?»

«Prosim. Vonj cigarete mi je zelo všeč.»

«Škoda, da ne kadim!» je zastokal Paul. «Madame, ali smem biti predrzen in vas vprašati, kako vam je ime?»

«Louise!» je šepnila.

«Louise... sanjal sem o vas. Ko sem vstopil, sem si rekel: Vi ali nobena. Bila je ljubezen na prvi pogled.» «Ah», se je nasmehnila Louise in se mu vrgla v objem.

Ko sta se spet zavedela, je vprašala Louise:

«Kam se pelješ?»

«V Avignon.»

«Jaz tudi!»

Vlak je zapeljal na postajo. Poslovala sta se.

Paul je vzel avto in se odpeljal k prijatelju Arli-gnacu. Prijatelj ga je prijazno sprejel:

«Lepo je, da si prišel... Čakaj, da te predstavim svoji mali ženi, svoji Louise!»

Paul se je zdrznil:

«Kaj? Vi ste?»

«Ali sta znana?» se je začudil mož.

Mlada žena se je nasmehnila, sanjavo pogledala moža in rekla:

«Veš, dragi, — v istem oddelku sva se vozila. Lepo sva se zabavala...»

Mož jo je nežno poljubil in dodal:

«Upam, da se bosta tudi tu...»

In tako se je začel roman Paula Duponta...

Berlinska verzija.

«Lotte!» je vzkliknil Heinrich in zgrabil svojo malo ženo za zapestje. «Kaj si mi skrila? Kaj je to? Daj mi ključ od pisalne mize!»

«Ne, ne izprašuj me!»

«Lotte! Pokaži mi... brez dvoma je ljubezensko pismo... Ljubčka imaš? ... Kaj? ...»

Lotte je zajokala:

«Heinrich! Bog ti odpusti!»

«Pokaži!»

«Ne», je odločno odvrnila Lotte. «Nočem. Pod nobenim pogojem!»

«Nezvestnica! Izpred oči mi izgini. Pojdi iz moje hiše!»

«Grem!» je jadikovala Lotte. «Toda, dovoli mi, da se 28. julija vrnem.»

«Zakaj ta komedija? Pojdi!»

Lotte se je opotekla skozi vrata.

Prišel je 28. julij. Pri Heinrichu so se zbrali njegovi sorodniki in prijatelji, le Lotte, njegove ljubljene so-proge, ni bilo.

«Živio Heinrich! Živio! Še dosti let!»

Praznoval je namreč rojstni dan.

Tedaj so se tiho odprla vrata in v sobo je stopila Lotte. Pol manj je je bilo. S ponosno dvignjeno glavo je stopila naravnost k pisalni mizi in vzela iz skritega predala pleteno samoveznico.

«Heinrich, darilo zate, za rojstni dan! Nisem ti ga hotela prej pokazati... ker sem te hotela presenetiti...»

«Lotte... odpusti mi... Zdaj poznam pravo ljubezen!...»

Lotte je zardela in se mu vrgla v objem.

«Poglejta,» je dejal sivolasi ded, «kako sta bila lahkomišelna. Nemški pregovor pravi: Zmeraj je treba govoriti resnico! Če bi bila takrat Lotte povedala resnico, Heinrich ne bi bil nič sumil in ne bi bil tako krivičen z Lotto. Toda prava ljubezen je zmagala. Upam, da se kaj takega več ne zgodi.»

Lotte in Heinrich sta se objela in bila odtlej naj-srečnejša dvojica.

Egon Bar: TUDI USTNICE RAZODEVAJO MISLI

Ne mislimo govoriti o ustnicah in nasmehskih, ki se prikazujejo izpod brčic. Res je, da je takšnih nasmehov dandanes malo, ali te izjeme nas tukaj ne zanimajo. Izpregovoriti hočemo o nekem prav pogostem,



Kamila Hornova.

rekli bi, družabnem pojavu, o iluziji ali prav za prav psihologiji, ki se je na čuden način ukoreninila pri mnogih moških. V mislih imamo usmeve, tiste diskretne usmeve, ki se pojavljajo marsikateri ženski na koncih ustnic.

Nemški umetnik Oskar Blum mi je, ko sva se dobila pred letom dni na Mont Parnassu v Parizu, pripovedoval komičen doživljaj s Kamilo Hornovo. Kamila Hornova je znana in simpatična nemška igralka, in zato ni nič čudnega, če je vzbudila zanimanje tudi pri umetniku Oskarju Blumu. Blum je namreč videl gospodično Hornovo v nekem restavrantu, kamor po navadi zahajajo umetniki. Ko je zvedel, kdo je, jo je pričel ostro opazovati. In uspelo mu je, da je ujel resen in dolg pogled od nje. Ko so ji povedali, da jo opazuje znameniti Blum, je zaigralo okoli njenih ustnec nekaj, kar je pomenilo nekako toliko kakor: «Gospod Blum,

zoprni ste mi, da mi bolj ne morete biti!» To je Bluma potrolo, in on seveda ni več mislil na ljubko gospodično Hornovo... Tri mesece pozneje sta se srečala v nekem salonu. Kamila Hornova je bila vidno vznemirjena. Ko so ju seznanili, se ona ni mogla premagati:

— Ali so vsi umetniki tako hladni proti ženskam, kakor ste vi?

— Da sem hladen, pravite? se je začudil Blum.

— O, ste, ste... Drugače bi ne mogla razumeti, zakaj se mi niste približali takrat v tistem restavrantu, ko sem jasno pokazala, da bi rada videla...

— Kaj, vi bi bili radi videli?

— Oj, in še kako... To sem pozneje celo povedala tistemu vašemu znancu, ki je sedel za mojo mizo.

Prevzet od vsega tega, je bil Blum vso tisto noč zaverovan samo v Kamilo Hornovo in se mu je čimdalje bolj dozdevalo, da ona simpatizira z njim. Nazadnje, ko se je odpravljala domov, jo je spremil. Božansko nežna senca na koncih njenih ustnec mu je vse razodela... Ampak prav vse!... Blum je bil srečen, da nikoli tega. V tej sreči je v vozu prijel mlado igralko okoli pasu in...



Philis Hovrova.

Zares, Blum je bil srečen človek ... ampak samo do vrat Kamile Hornove.

*

Philis Hovrova, sladka ameriška vedeta, je doživela nedavno skoraj tragičen doživljaj. Kakor vse igralk, je dobivala tudi ona vse polno pisem od svojega občinstva in oboževalcev. Tako je dobila tudi pismo mladeniča, ki jo je ponižno prosil, naj mu pošlje svojo sliko, češ «da ga bo slika spominjala samo na lepe reči v življenju». In ljubezniva Philis mu je poslala eno svojih slik, na kateri se prav od srca smeje. Od tlej je minilo več tednov, ko je potrkal na njena vrata neki gospod.

Philis ga je sprejela.

— Kaj bi radi, gospod? ga je prijazno vprašala.

— Jaz? je rekel mladi človek resno in potegnil iz žepa njeno sliko. Prihajam, draga moja, da vzamem tudi original te slike, tega divnega bitja, ki me je



Aida Barilova.

s svojim božanstvenim smehljajem povabilo, da pridem ... Jaz sem Joe Smits, imetnik steklarn v Argentini ...

Mala Philis si je morala precej prizadevati, da je pojasnila mlademu industrijcu, da mu ni nič obljubila in da se tudi ni dala slikati nalašč zaradi njega.

*

Aida Barilova, znana zdravnica v Florenci, živi precej samostojno življenje. Dasi ima svojo hišo in svoje gospodinjstvo, vendar prav pogosto obeduje v restavrantu. V ta restavrant pride včasih tudi popularni publicist Francesco Ernani. Nič čudnega ni, če so se pogledi novinarja in zdravnice večkrat ujeli in ... kot posledica tega se je zgodilo, da je Ernani zbolel. Ni se dolgo pomišljal in odpravil se je kar lepo k znani zdravnici Aidi Barilovi. Ta ga je seveda sprejela malo iznenadena, vendar prijazneje kakor ostale paciente.

— Kaj vas boli? ga je vprašala tiho, ko mu je ponudila stol.

— Tukaj! in Ernani je pokazal z roko na srce.

Ona se je nasmehnila, kakor da ga je razumela.

— Prsi?

— Morda tudi ...

A ko se je Aida Barilova sklonila, da bi poslušala, kako mu bije srce, je on storil tisto, do česar je imel po svojih mislih pravico. In že je priletela zaušnica ...



Suzi Vernonova.

Ampak najbolj zanimivo je to, da se Francesco Ernani še zdaj zdravi pri Aidi Barilovi ... Pravijo, da se bosta v kratkem vzela.

*

Nekaj podobnega se je primerilo tudi simpatični Suzi Vernonovi. Nekdo ji je rekel, da je zelo kratkočasno hoditi v okolico Pariza ob dnevih, ko obtrgavajo koruzo. In šla je z nekaterimi svojimi tovariši. Dekleta in mladeniči so bili kar navdušeni zanjo. Ne da bi jo kaj motilo, je lepo sedla mednje in začela tudi sama obtrgavati koruzo ... In ves čas se je ljubeznivo na-



Ana Dvořakova.

smihala enemu izmed mladeničev. Ta je njen nasmeh po svoje razumel, in ko se mu je ponudila prilika, je Suzi tako prijazno in pristrčno uščipnil, da je ona kar vrisknila in zajokala.

*

Nedavno sem naletel v nekem filmskem listu na imenitno anekdoto o Ani Dvořakovi. Prejkone je to samo anekdota, ali tudi ta anekdota kaže, kaj pomenijo tiste

trzajoče sence na koncih ženskih ustnic in kako si jih moški različno razlagajo.

— Kam se ti pa tako mudi? je vprašala prijateljica mlado Dvořakovo.

— Ah... grem.

— Tako?... Avanturica?

— Moram... Obljubila sem.

— Kdaj?

— Včeraj.

— In kdo je on?

— Ne vem.

In res, ona ni vedela. Videla je v gledališču elegantnega mladeniča in... mu je nekako namignila, da jo lahko čaka. Kje? Tudi tega ni vedela. Ali vendar sta se dobila ob vhodu v park.

*

Ali naj povem še kaj več? In ali je treba k vsemu temu kaj komentarja?

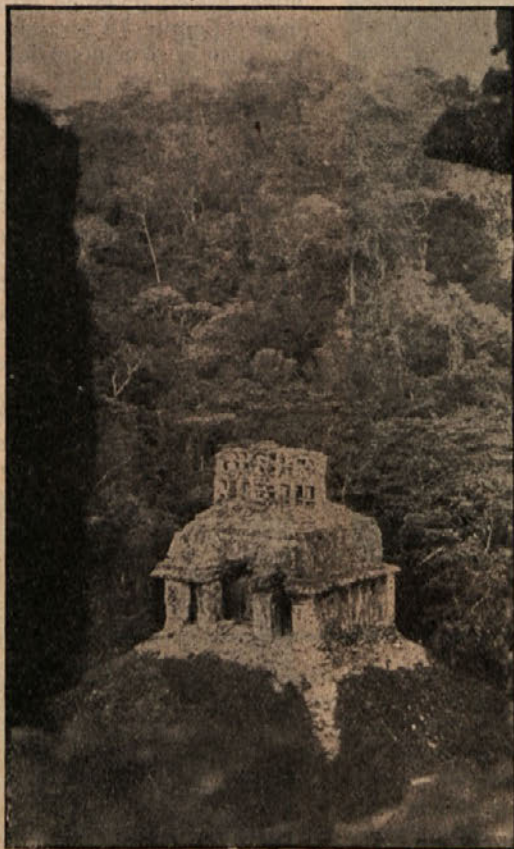
Ameriški Tutanchamon

Najnovejša arheološka izkopavanja v džunglah Tobaska in Guatemale v Mehiki so ugotovila, da je bilo ondi pred več tisoč leti cesarstvo, ki je po svojem bogastvu in kulturi dosegalo Tutanchamonovo cesarstvo.

O praprebivalcih Amerike vemo le bore malo, in kolikor je znanih podrobnosti izza pradavnih časov te velikanske dežele, se vse bolj ali manj nanašajo na pripovedke o Indijancih in na doživljanje pustolovcev, ki so krenili v Ameriko že potem, ko jo je bil Kolumb odkril.

Ameriške džungle so neprehodne in skrivajo v svoji notranjosti brez dvoma vse polno tajnosti. Res da se je odpravilo tja doslej že več znanstvenih ekspedicij, ki so z velikanskimi žrtvami preiskovale posamezne ameriške pokrajine, toda ta preiskovanja so se nanašala po večini le na poreklo poedinih indijanskih

plemen. Zdaj vsaj vemo, da so do nedavne preteklosti večjemu delu Amerike vladala napol divja indijanska plemena, katerih ostanki so se ohranili vse do današnjih dni. Ameriškim in evropskim arheologom je



Pogled na svetišče.



Basrelief na zidovih svetišča ameriškega Tutanchamona.

uspelo, da so iz indijanske arhitekture in raznih spomenikov ustvarili bogato literaturo o tem temperamentnem narodu, čigar poreklo izvira brez sumnje še iz pradavnih časov, ali o čigar daljni preteklosti, tisoč, dva tisoč in več let nazaj, ni skoraj nobenih dokumentov. Domnevalo se je, da so Indijanci živeli v Ameriki že za Feničanov, Misircev in najstarejših evropskih

narodov, bilo je pa tudi nekaj znakov, po katerih bi se dalo sklepati, da je živel ondi čisto drug narod, narod, ki je bil deloma pod oblastjo nekdanjega cesarstva Atlantide. O različnih razvalinah, ki so jih našli na obronkih džungle vzdolž ameriške obale Atlantika, se še dandanes pripovedujejo najfantastičnejše legende. Te legende govorijo o nekem cesarstvu, ki je izginilo in ki je bilo preboga to z zlatimi rudniki. Ti rudniki so privabili brez števila ljudi s širnega sveta, ki so dreveli v Ameriko, da poiščejo to skrito blago. Res da so pozneje odkrili veliko ležišče zlate in srebrne rude, ali o kakšni davni preteklosti Amerike in nje ostankih ni bilo ne duha ne sluha.

Zadnja znanstvena ameriško-francoska ekspedicija, ki je imela čisto znanstvene namene, je napravila pomembna odkritja, ki prinašajo več jasnosti v skrivnosti Amerike. Člani te ekspedicije so deloma isti, ki so bili napravili leta 1924. in 1926. senzacionalna arheološka odkritja v severni Afriki blizu stare Kartagine v Libiji in Hogaru. Vodja ekspedicije je znani conte Byron d'Prorogue, član Francoskega geografskega društva in Mednarodnega antropološkega instituta, sicer pa neumoren mlad ameriški arheološki raziskovalec. Z njim je tudi francoski učenjak Jacques Saustelle, ki je odkril v Afriki razne znamenitosti, in še nekateri drugi učenjaki, ki zastopajo visoke znanstvene institucije, razen teh je pa še več drugih učenih mož iz Francije in Amerike.

Ekspedicija se je tokrat namenila, da preišče nekaj džungel v Mehiki, zlasti Tobasko in Guatemalo. Ker je peš ali pa z avtomobilom skozi te kraje skoraj ne-

mogoče, se je napotila ekspedicija tja v treh velikih zrakoplovih. Na ta način je raziskovalcem uspelo, da so se hitro dvignili nad najnevarnejše predele, skozi katere niti Kolumb niti Cortez niti drugi raziskovalci niso mogli. To so famozne džungle Shiapa in Tobaska, središče starega cesarstva Maya. Leteč nizko nad temi predeli, jim je bilo mogoče pregledati s posebnimi aparati iz zraka vsak kotiček. In naleteli so na vse polno neznanih razvalin. Na svojih zemljevidih so zaznamenovali, kje je kateri kraj, nakar so organizirali ekspedicijo, ki je hodila peš. Med poletom je ekspedicija videla več podrlih svetišč, ostanke majhnih indijanskih vasi, razvaline trdnjav in še veliko drugih posebnosti, ki doslej niso bile znane. Tisti pa, ki so prodirali peš skozi džungle, so naleteli na marsikaj, kar jih je silo iznenadilo. Tako je ekspedicija med drugim prišla v neko zapuščeno indijansko vas, kjer so hiše zidane iz samega trdega kamna. Po nekaterih zapiskih in kamnoredih se je dalo sklepati, da je ta vas stara 2500 let. Učenjaki so se tu dalje časa mudili. Pregledali so vse, kar se je dalo, in naleteli med drugim tudi na velikansko ploščo, ki je, kakor so kazala vsa znamenja, zapirala vhod v nekakšen labirint. Po hudem naporu so odpravili to oviro, nakar so mogli po ozkem tunelu, dolgem 1500 m. na drugi konec džungle, ki je bil ograjen z visokim zidom. Učenjaki se tukaj niso predolgo ustavljali, ker so se odločili, da ta kraj kesneje natančneje preiščejo. Ko so prodirali dalje skozi džunglo, so naleteli najprej na neko porušeno svetišče, kjer so zagledali na zidovih ostanke reliefov, ki predočujejo nekakšne heroje. Malo dalje odondod

so zagledali gomile, ki so imele obliko piramid. Ko so odgrebli zemljo, so videli, da so to piramide, precej podobne piramidam v Egiptu. Te piramide so grobnice in so sestavni del svetišča. V njih so našli razbite kamnite skrinje, v katerih so ležale najbrže mumije. Zidovi grobnic so okrašeni z reliefi, ki jih je pa časa zob že močno oglodal. Mimo tega so našli v grobnicah in med razvalinami svetišče razno zlato orodje in okraske, ki pričajo o velikem sijaju in bogastvu tega nekdanjega cesarstva. Katero cesarstvo je to bilo, kdaj je bilo, tega učenjaki doslej še niso mogli ugotoviti. Toliko pa je gotovo, da je bilo to cesarstvo po svojem bogastvu zelo podobno cesarstvu egiptovskih Faraonov.

Ekspedicija vneto nadaljuje svoje delo, potemtakem je pričakovati še novih senzacionalnih odkritij.



Izhodišče na jezero v Guatemali.

M I S L I

Ženska podari svoje srce samo tako, da ga lahko vzame nazaj, kadar se ji zljubi.

Ženske, ki rade pišejo ljubavna pisma, ljubijo samo na papirju.

Kar moški v mislih trdno zgradi, lahko ženska z enim samim vprašanjem podere.

Če se hočeš poročiti, ne vprašaj izvoljenke po starosti, ampak samo po doti. In vedi: starost bo zmeraj večja, kakor ti bo rekla, dota pa manjša.

Moški je ukradel ženski srce. Zakon za to tatvino ne pozna kazni, ker se sama kaznuje.

Žensko prepričaj le tedaj, če pregovoriš njeno srce.

Molk je jezik ljubezni in diplomatov.

Ženske si izbirajo razne poklice le zato, ker so svoj pravi poklic zgrešile.

Če kradeš, ukradi vsaj milijon. Ljudje bodo rekli, da si pameten. Ukraden desetak je tatvina, ukraden milijon transakcija.

Če hodita mož in žena v zakonu vsak po svojih potih, hodita navadno po krivih potih.

ČARODEJI S KAČAMI

Kače, ki prinašajo zaklade in zdravilna zelišča.

Azija in Afrika sta še vedno polni mistike in verskega fanatizma. Dasi sega civilizacija celo v najbolj oddaljene predele teh dveh kontinentov, vendar je ostalo nekaj, kar lebdi nad ljudmi kakor sen skrivnostne preteklosti. V to skrivnost civilizacija le bolj težko prodira. Res je, da to veliko ne ovira ljudi, oni so prežeti s to mistiko in jo občutijo kakor nekaj svojega in neogibnega pa se zato pod jako težkimi pogoji razodevajo drugim. Indijski fakir n. pr. ne mara niti svojim sorojakom razodeti, kako je dosegel svoje čudovite sposobnosti in spretnosti. On je ta svoja izkustva drago plačal, včasih z leti in leti fizičnega trpljenja, pa jih zato samo za drago ceno lahko proda. Navadne gledalce on skoraj vedno pusti v trdni veri, da je vse tisto, kar on dela, nadnaravno, božanska moč.

Arabski bajalci ukrote kače, kakor bi trenil, z uspavanjem, s hipnozo. Dasi je znano, da kača, če je velika, lahko hipnotizira človeka ali pa zver, vendar se one pokoravajo volji teh ljudi. Med temi čarodeji so tudi takšni, ki jim je uspelo, da so ukrotili cele kope kač, katerim ni treba drugega kakor zažvižgati, pa se priplazijo iz svojih skrivališč in store vse tisto, kar jim gospodar veli, bodisi da dajejo od sebe različne glasove ali pa da delajo posebne kretanje. O nekaterih takšnih bajalcih pripovedujejo, da so že



Arabska krotilca kač.



Alžirski čarodej s kačami.

pripravili kače do tega, da so jim prinesle različnih zakladov in pa da so jim prinesle v svojih ustih zelišč, ki posebno hitro zacele rane. Neki Abu Homed iz okolice Medine je bil ukrotil mlado kačo, s katero je potem delal prava čudesa. Pravijo, da mu je kača neki dan prinesla zlato krono z briljanti. Strokovnjaki trdijo, da je bila ta krona vzeta iz neke grobnice in da je stara več ko tisoč let. Ali to so samo pravljice, ki se vežejo na te nenavadne ljudi. V resnici pa oni ukrote kače s hipnozo ali pa z glasbo, kakor ukrote drugi z bičem ali pa s palico divje zveri. Mogoče je, da postane potem hipnotizirana kača absolutno poslušna in da v takšnem stanju razume ukaze svojega gospodarja, malo verjetno pa je vse tisto, kar jim prirojena mistika eksotičnih dežel pripisuje. V tem je več praznoverja kakor resnice.

ALI SO DUHOVI?

Izraze: okultizem, spiritizem, medialnost in celo hipnozo in somnambulizem mečemo navadno v en koš in razumemo pod njimi mešanico srednjeveškega praznovanja, zagovarjanja duhov in drugih čarovnij.

Beseda okultizem pa je nekaj čisto drugega. Obsega namreč celotno polje nadnaravnosti, praktične in teoretične. Znanstveno raziskovalno proučevanje teh problemov imenujemo parapsihologijo. Pod besedo spiritizem razumemo nauk, neko teorijo v okviru okultnega raziskovanja, ki trdi, da izhaja del okultnih fenomenov od duš umrlih ljudi. Spiritizem torej veruje v življenje po smrti in izkuša s svojimi poizkusi dobiti zvezo z dušami brez teles. Spiritisti trdijo, da se jim je to posrečilo.

Večina parapsihologov, to se pravi, tistih raziskovalcev, ki verjamejo v okultne fenomene, pa trdi, da spiritisti tega še niso neizpodbitno dokazali. Prepričani so, da so vse prikazni duhov samo plod medialne podzvestnosti.

Priznati moramo, da je dosti uglednih in resnih učenjakov, zlasti Američanov, Angležev in Italijanov, ki so prepričani spiritisti in ki znajo braniti svoje prepričanje z dobrimi razlogi, ki jih ni lahko izpodbiti. Omenimo naj le svetovno znanega fizika Williama Crookesa in sira Olivra Lodgea. Tudi največji nemški živeči filozof profesor Driesch se je upal reči, da imajo mogoče spiritisti prav in da je za nekatere fenomene spiritistična razlaga najbolj verjetna in najbolj neprisljuna.

Pomisliti moramo, da je na zemlji milijone spiritistov, ki jim spiritizem ni samo veda, ampak vera! V Ameriki je baje 3000, v Angliji 600 spiritističnih cerkva in občin.

Spiritistični fenomeni v obliki raznih prikazni so stari kakor zgodovina človeštva. Za znanstveno rojstno letnico modernega spiritizma pa so vzeli leto 1848., ko se je razširila po svetu vest o dogodkih v Hydesvillu in Strathfordu, kjer so prišli ljudje s pomočjo trkanja v zvezo z duhovi. Takrat so jeli nastajati spiritistični krožki po vsem svetu. Takrat se je pojavil tudi spiritizem kot verska sekta. Če je sedlo več ljudi v temi okoli mize in so sklenili roke, se je začela miza čez nekaj časa premikati in trkati z nogi ob tla. Te znake so uredili v abecedo in dobili zmiselna obvestila, ki so jih dajali baje duhovi. Da res nastane to trkanje, se z malenkostno potrpežljivostjo lahko vsakdo sam prepriča.

Pri naprednejših krožkih se poslužujejo še danes posebne črkovne tabele, ki se ob dotiku prsta premika po posameznih črkah in tvori zmiselne besede. To pogovarjanje ni tako zamudno kakor s pomočjo trkanja. Če pa je v krožku dober medij, začne v nekem podzavestnem stanju avtomatično pisati s svinčnikom in v popolni temi nastanejo pri tem sporočila v tuji pisavi in s tako vsebino, da je medij ne more poznati. Ali pa govori »duh« skozi usta mediju, ki je v podzavestnem stanju. Pri tem se njegova osebnost dostikrat popolnoma zabriše in se pojavi neka tuja miselnost.

Še bolj čuden je pojav »direktne« pisave. Nevidna roka piše s svinčnikom, ki leži na mizi. Tu pridemo že na polje fizikalnih in materializacijskih pojavov. Pokažejo se utelešene roke in drugi deli telesa iz neke tajinstvene »teleplazme«. Nevidne roke premikajo predmete ali pa jih celo prinašajo skozi stene, čuje se trkanje, ki je časih neverjetno močno — celo močnejše od topovskega strela — miza plava brez dotika po zraku in naposled se pojavijo celo prikazni, ki so po-

dobne živim ljudem. Kdor ni teh pojavov večkrat sam videl in se prepričal, da se za njimi ne skriva goljufija, bo mislil, da je vse samo izrodek bolne fantazije ali pa prevare. Tega ne smemo nikomur zameriti, ker brezvestni ljudje res dostikrat goljufajo, drugi pa ne hote pomagajo mediju, če njegova medialna moč od-pove ali pa ne zadošča. Omeniti moramo še, da »ustvarijo« mediji podzavestno dosti primerov prikazovanja duhov, ki so v resnici samo produkt njih domišljije ali pa telepatško prenašanje misli. Toda ne samo to. Mediji tudi zavestno goljufajo verne člane spiritističnih krožkov.

V Ameriki se je posrečilo ženskemu mediju, gospe Margery, soprogi uglednega kirurga, da je dobila pri spiritistični seji različne odtiske prstov svojega umrlega brata. Toda parapsihologi trdijo, da to ne drži. Koliko je medijev, ki govore v podzavesti vse mogoče jezike, ki jih ne poznajo. Lahko pa je mogoče, da jim je besede v tujih jezikih sugeriral kdo izmed navzoč-nih ali nenavzoč-nih. Saj ne moremo nasprotnega do-kazati!

Pred nekaj leti se je pojavil v Ameriki prvič fenomen »direktnega govora«. Angleški pisatelj H. D. Bradley je napisal navdušeno knjigo o mediju Valiantinu. Cele ure se je z njegovo pomočjo pogovarjal direktno s svojimi umrlimi prijatelji in sorodniki, tako da je bil vsak dvom o prevari izključen. Številne priče so potrdile iste pretresljive doživljaje. Valiantina so po-tem povabili v Berlin, kjer je priredil več spiritistič-nih sej. Na njih je nemški parapsiholog dr. W. Kröner neizpodbitno dokazal, da je Valiantine slepar. Ta ugo-tovitev je povzročila vihar ogorčenja po vsem spiri-tističnem svetu. Mednarodni kongres za psihično raz-iskovanje je hotel Krönerjevo trditev ovreči, toda ni se mu posrečilo. Njegovi dokazi so bili preveč pre-pričljivi. Potem je celo Bradley sam napisal novo knjigo, kjer je obsodil Valiantina, toda še zmeraj trdi, da pred razkritjem Valiantine ni goljufal.

Dosti pa je »goljufivih medijev«, ki v resnici niso. Pred leti je prišlo v Berlin neko trinajstletno kmečko dekle, Eleonora Jugun, ki je zbudilo po svetu veliko pozornosti. Eleonora je trdila, da jo je obsedel hudič, romunski »draku«, ki ji je kazal svojo naklonjenost na zelo čuden, neokusen način. Iz največje bližine, pri luči so lahko opazovalci videli, da so se na njeni zdravi koži nenadoma prikazali sledovi praskanja, grizenja in pljuvanja. »Duha« ni oviralo niti to, da so prisotni držali Eleonoro za obe roki. Jugunova pa je časih po-izkušala sama delati take čudeže. Pri neki priložnosti so jo v Monakovem razkrinkali. Vendar pa trdijo tisti, ki so jo preiskovali in videli te čudne pojave, da je bila pravi medij.

Tudi doktor Kröner poroča o nekem čudnem pri-meru. Nekoč je prisostvoval spiritistični seji, kjer se je baje oglašil umrli švabski pesnik Justinus Kerner. S pomočjo trkanja je povedal stvari, ki jih ni poznal ne Kröner, ne kdo drug izmed prisotnih. Prepričan je že bil, da tu ne more biti prevare. Nekega dne pa je spoznal, da je bil žrtev potegavščine. »Kerner« ga je nalagal. Kdo je namestu njega govoril, ni mogel nikoli odkriti. Spiritisti bodo rekli, da je bil »zli duh«. Krö-ner pa sodi, da je bila njegova lastna, morda tudi medialna podzavest. Ne sramuje se tega priznati, kajti — roko na srce — kolikokrat pričara podzavest člo-veku to, kar bi rad imel ali verjel. Ako bi ne bilo tako, bi ne bil svet še daleč tako pisan in vse teorije in dogme bi se razpršile v nič.

Zato je treba svetovati vsakomur, ki ni dosti znan-stveno podkovan in resen, naj se s spiritizmom nikar ne ukvarja!

IZ TEHNIČNEGA SVETA



PRVE TISKARNE NA BALKANU

Dandanes se kar čudimo, če pomislimo, kako dolgo so morali ljudje čakati na izum tiskarske umetnosti, ki je bila neizmernega pomena za razvoj sveta.

Razumljivo je, da so se vsi narodi z veseljem in za tedanje čase z veliko naglico oprijeli nove iznajdbe, ki jo pripisujejo Nemcu Gutenbergu. On je namreč leta 1445. izdal prvo tiskano sv. Pismo. Leta 1463. — tisto leto, ko so Turki zavzeli Bosno — so imeli tudi v Italiji že prve preproste tiskarne. V Angliji so jih spoznali šele leta 1477. Kmalu nato pa poroča zgodovina, da so dobili v jugovzhodni Evropi, to je na Balkanu, prvo tiskarno.

Prav tedaj se je ves Balkan zvijal v poslednjih krčih prostosti. Turki, ki so pridrveli iz Azije, so si jeli osvajati deželo za deželo. Leta 1389. se je odločila na Kosovem polju usoda Srbije, ki se je Turkom dolgo upirala. Dobre pol stoletja nato je padel Carigrad, poslednji branik krščanstva na Balkanu, in Turki so se kakor povodenj razlivali čedalje bolj proti severu.



Tiskarna iz leta 1494.

V takih razmerah, skoraj sredi boja, so zgradili na Cetinju leta 1494. prvo tiskarno na Balkanu. Njen ustanovitelj je bil Jurij Crnojević, črnogorski vladika, ki je vladal od leta 1490. do 1496. Učeni cerkveni knez je hotel z nabožnimi knjigami dvigniti moralno zavest svojega ljudstva, razen tega pa je mislil s nekakšnim časnikom, ki naj bi ga raznesli po vseh bližnjih in daljnih deželah, opozarjati svet na turško nevarnost.

V tiskarni so natisnili tri nabožne knjige, ki jih je duhovščina z veseljem sprejela. To delo je zaradi turških vpadov, ki so postajali čedalje bolj pogosti, kmalu ponehalo. Vendar pa se je nadaljevalo v daljnih Benetkah, kjer so še naprej tiskali srbske knjige.

Božidar Vuković iz Podgorice je bil prvi srbski tiskar v Benetkah, ki ga iz zgodovine poznamo. Ulival je tudi

črke za druge tiskarne po Srbiji, ki je bila takrat že pod turškim jarmom. Leta 1519. je izdal prvo knjigo «Liturgijar». Po Vukovićevi smrti je nadaljeval začeto delo njegov sin in še nekateri drugi tiskarji. Med njimi je posebno zaslovel Jakob s Kamene Reke. Poslednja srbska knjiga, ki je bila tiskana v Benetkah, je bil najbrž «Oktoih» iz leta 1644.

Razen na Cetinju in v Benetkah so imeli Srbi tiskarne tudi v Mileševcu, Goraždu, Skadru, Rujnu, Mrkšini Crkvi in v Beogradu.

Tekste nabožnih del, ki so jih v teh tiskarnah tiskali, so prirejevali in pisali menihi, ki so bili obenem tudi sami stavci in tiskarji. Tako piše menih Mardarij, ki je v Mrkšini Crkvi tiskal evangelije: «Sam sem koval črke iz železa in medi. Z velikim trudom sem opravil svoje delo.»



Tiskanje okoli leta 1500. Zadaaj sestavljanje ročnega stavka.

Srbske tiskarne so v teku let propadle. Nekaj so temu vzrok razmere. Turki niso radi gledali, da bi se širila prosveta med neukim ljudstvom, pa tudi spretnih in podjetnih ljudi, ki bi tiskarne vodili in znali sami prijeti za delo, je jelo primanjkovati. Kmalu so se menihi spet lotili srednjeveškega načina širjenja knjig — s prepisovanjem. Nekateri zgodovinarji trdijo, da so nehale srbske tiskarne obratovati tudi zato, ker so Srbijo preplavile ruske cerkvene knjige.

Rusi so se seznanili s tiskarsko umetnostjo šele dobrih sto let za Srbi, vendar so v njej hitro napredovali, tako da so po svoji produktivnosti kmalu dohiteli druge evropske narode. Da pa so prodrli v Srbijo s knjigami, se morajo zahvaliti svojemu jeziku, ki je bil takrat dosti sličenjši srbskemu kakor danes, in cenosti svojih izdelkov. Pri tem pa moramo upoštevati tudi verski moment, ki je bil zanje zelo ugoden. Ruske knjige so se ljudstvu in duhovščini zdele bolj pravoslavne kakor domače.

Menda ni treba še posebej poudariti, da so tiskale takratne srbske tiskarne samo nabožne knjige. Saj je bilo pri nas prav tako. Tudi naše protestantovsko slovstvo je bilo razen abecednika, ki pa tudi ni bil brez verskega dodatka, izključno le nabožno.

Vzroki so pa še drugi. Posvetne književnosti med Srbi takrat še ni bilo. Poznali so edino narodne pesmi, ki pa so bile že tako znane med narodom, da jih ni bilo treba tiskati. Razen tega pa je bilo branje in pisanje v tistih časih še privilegij izobražencev, ki pa jih je bilo zelo malo.

TEHNIČNI DROBIŽ

Na Kazbeku v Gruziji so zgradili zvezdarno v višini 4200 metrov nad morsko gladino. To je ena najvišjih, če ne najvišja zvezdarna na svetu.

Japonci so začeli izdelovati gramofonske plošče iz porcelana.

Poljski inženjer Goncezaruk je izumil strojnico, ki tehta samo 48 kg in odda na minuto 700 strelcev. Izum bodo baje kupili Japonci.

Italijanski parnik «Rex» je iztrgal nemškemu parniku «Europi» rekord najhitrejše vožnje iz Evrope v Ameriko. «Europa» je prevozila to pot v 4 dneh in 17 urah, «Rex» pa je potreboval zanj le 4 dni in 14 ur.

Dva litavska letalca Darius in Girenas sta preletela Atlantski ocean in hotela pristati v svoji domovini. Nad Nemčijo pa je njuno letalo padlo na tla in oba letalca sta se ubila. Baje so ju Nemci sestrelili s strojnicami.

Ko je belgijski fizik Max Cosyns preizkušal novo gondolo za polet v stratosfero, se je gondola razletela. Pri tem je bil eden izmed delavcev ubit.

Na najsevernejšem kraju azijske celine, na rtu Čeljuskinu, grade sovjeti veliko letalsko пристаниšče, ki bo opora za znanstveno raziskovanje polarnih krajev.

V Ameriki so uvedli avtobuse s parnim pogonom.

Švicarski letalec Boehlen je skočil iz letala v višini 8200 metrov in tako dobil nov rekord.

KAKO ŽARI NAŠA ZEMLJA V VESOLJSTVU

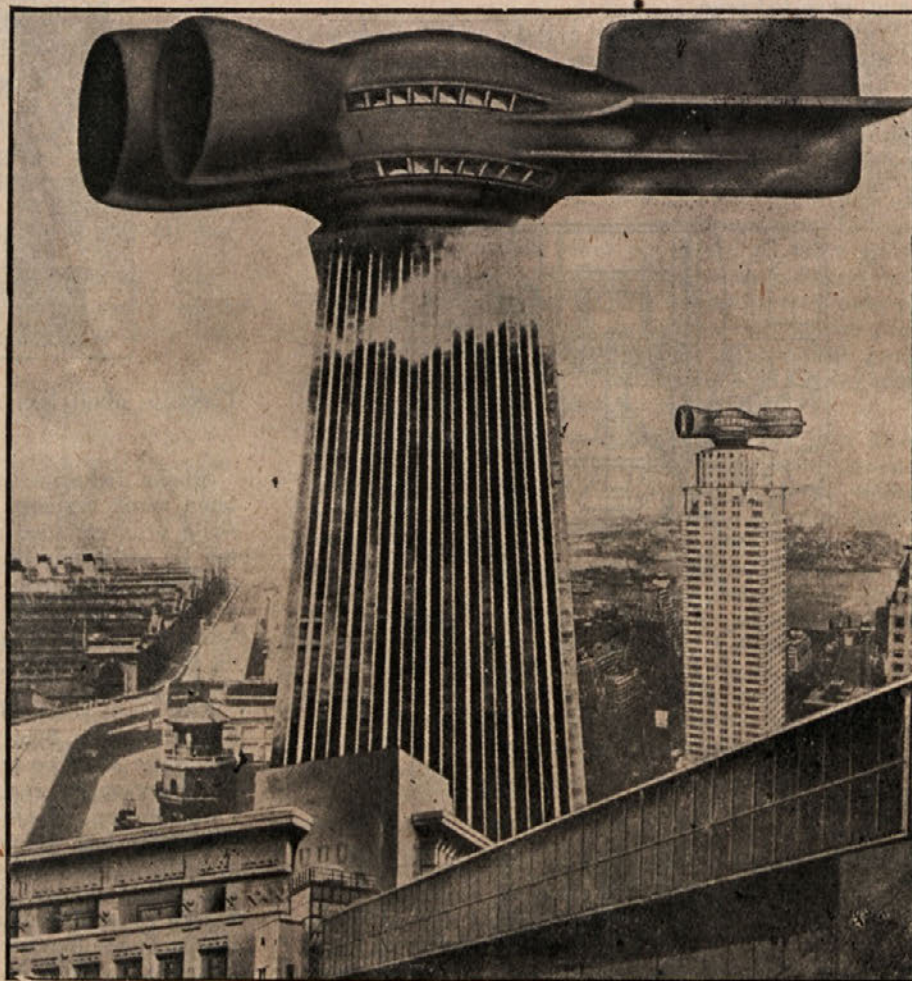
Vsaka premičnica ima svojo posebno barvo. Mars je rdeč, Venera ledeno bela, Jupiter pa zelenkast. Astronomi, ki jih je zanimalo, kako žari zemlja v vesoljstvu, so s pomočjo analize zemeljskega odseva na mesecu dognali, da se svetimo v vsemirju v sinji barvi.

AEROCENTRALE

Zadnje mesece so začeli v znanstvenih krogih vnovič proučevati problem o izkoriščanju moči vetra. Ta misel je sicer že stara, datira namreč še iz 18. stoletja, vendar je zadnje čase precej izgubila na pomenu, in to nekaj zaradi konkurence parnega stroja in turbine, nekaj pa zaradi fantastičnega obsega dosedanjih projektov in pomanjkanja praktične vrednosti.

Zato je pa vzbudila zdaj tolikanj več pozornosti nova aerocentrala, pri kateri so prvič uporabljena načela moderne vede o zračnih tokih in izkustva iz zrakoplovstva. Najvažnejše je pa pri tem novem osnutku centrale na veter to, da se ona lahko postavi 100 do 150 m visoko, ko je bila za prejšnje osnutke potrebna višina preko 300 m.

Kakor vidite iz slike, spominja vnanji videz tega osnutka v vsem na trup zrakoplovne ladje, ki je privezana na visok steber. Velika površina krmila omogoča, da se ves oklop, v katerem so nameščene turbine za veter, lahko obrača v smeri vetra. Oči na kljunu so lijaku podobne naprave za lovljenje zraka, ki imajo različen premer. Na najožjem delu teh lijakov je propeler (kakor pri letalu), ki ga žene veter, propeler pa neposredno žene dinamometer. Ti lijaki se vedno bolj zožujejo, s čimer se povečava hitrost vetra in s tem seveda tudi njegova moč. Zaradi povečane hitrosti rase delovna moč vetra v tretji potenci. Kanali za veter, ki so pred turbinami, omogočajo, da so turbine lahko razmeroma majhne. Potemtakem ne bo več potrebno, da bi se za izkoriščanje velike moči iz vetra gradila tudi velikanska kolesa, večja od 150 m, zlasti še ker ima novi osnutek tudi še to prednost, da naredi kolesa



Aerocentrala za proizvodnjo električnega toka.

ustrezno število obratov, ki so potrebni za pretvarjanje moči v električni tok.

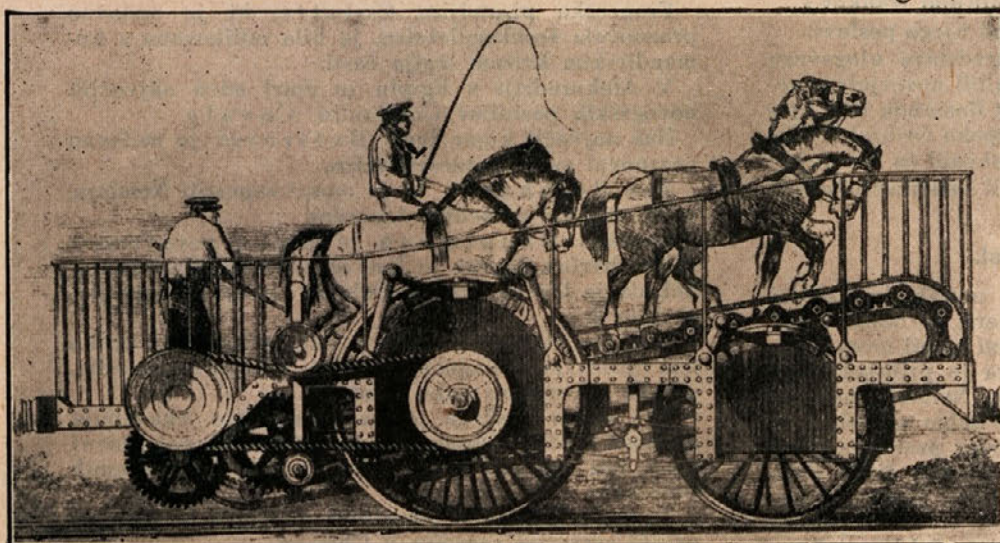
Tudi gospodarska plat tega osnutka je, kakor kažejo številke, zelo povoljna. Strokovnjaki zatrjujejo, da je investirana glavica za večjo aerocentralo (s kapaciteto več ko 10.000 kilovatov) veliko manjša kakor za enako centralo na paro.

FANTASTIČNI NAČRTI

Že davno pred nami so živeli ljudje, ki so posvetili večji del življenja raznim fantazijam. Iskali in izumljali so stvari, ki so se zdele drugim ljudem nedosegljive in nemogoče. Med njimi je bilo dosti ustvarjalcev, ki so v tistih starih časih bolj podzavestno slutili kakor vedeli, da obstoji še dosti fizikalnih zakonov in skrivnostnih prirodnih sil, ki bi jih človek lahko tudi v življenju s pridom uporabil. Napravili so razne fantastične načrte. Tako je neki mehanik, ki je opazoval svojo ženo, ko je zibala



Zibelka za otroka in mater.



Lokomotiva, ki jo poganjajo konji.

Zelo originalen načrt za zavarovanje potnikov je poseben voz «parachute». Neki izumitelj je namreč napravil voz, ki se je v notranjosti premikal. Ves notranji del je namreč visel in tako zmeraj ostal v navpični legi, čeprav se je voz prevrnil ali pa močno nagnil. Za podoben načrt se danes zanimajo konstruktorji avtomobilov in letal.

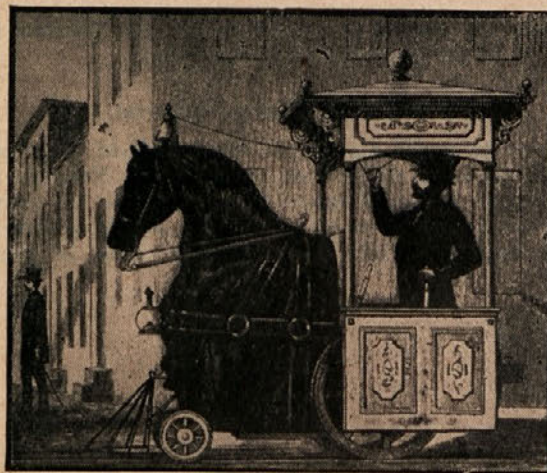


Voz, v katerem se potniki ne morejo prevrniti.

dete, ugotovil, da ona pri tem zapravi dosti časa. Prišel je na originalno misel, da bi napravil zibelko, ki bi bila bolj praktična. In res je ustvaril takšno, da sta se zibala otrok in mati in da je imela mati pri tem še proste roke za druga dela.

Že davno preden je stekla prva lokomotiva na parni pogon, so se pečali izumitelji z mislijo, da bi napravili stroj, ki bi se sam premikal. Med raznimi poizkusi je pač najzanimivejši tako imenovani «impulzorij». Ta stroj je bil od daleč podoben poznejšim parnim lokomotivam, njegova posebnost je bila, da so ga vendar poganjali — konji!

Razen teh treh izumov omenimo lahko še ameriško tramvajsko lokomotivo. Izumitelj je želel v lesenem konju skriti samogibno pripravo, ki bi to cestno železnico premikala. Seveda je načrt kmalu izgubil ves svoj pomen, ker je že čez nekaj let nastopila svojo zmagoslavno pot električna cestna železnica.



Tramvaj s konjem — brez konja.

ANEKDOTE

O UMETNIKIH

Charlie Chaplin in njegov obraz.

Na nekem banketu v New Yorku je bil Chaplinov sosed neki senator, ki ni vedel, da sedi zraven njega slavnega filmskega umetnika. Njegov obraz pa se mu je zdel vendar nekam znan. Zato mu je rekel:

«Gospod, če se ne motim, sem vaš obraz že nekje drugje videl.»

Chaplin se je zasmejal:

«Nemogoče, gospod.»

«Ne, ne, res. Ne motim se», je uporno vztrajal senator.

«Pravim vam, da je nemogoče, ker imam obraz zmeščen na glavi», je rekel Chaplin.

Edmond Rostand in bogataš.

Neki novopečen baron, ki je bil zelo bogat, se je spoznal z Edmondom Rostandom in ga povabil na svoj dom. V njem je bilo vse dragoceno in razkošno. Vsa palača se je blestela v zlatu in marmorju. In bogatin je pokazal Rostandu vse sobe in mu naposled rekel:

«Vse to sem ustvaril s šestimi milijoni frankov.»

Rostand je molčal in se kmalu od njega poslovil.

Čez nekaj dni je bila krstna predstava njegovega «Cyrana de Bergeraca». Uspeh je bil neverjeten, nepopisen. Med drugimi je prihitel k Rostandu tudi njegov znanec, bogatin, in mu je k uspehu čestital. Tedaj se mu je Rostand z nasmeškom zahvalil in mu dejal:

«Vidite, jaz sem pa vse to ustvaril s štiriindvajsetimi črkami.»

Igralska spretnost.

Ko je bil Emil Jannings, znani nemški karakterni igralec, šele v začetku svoje kariere, je dobil nekoč vlogo v neki komediji. Med drugimi bi bil moral prebrati precej dolg odlok, ki mu ga je prinesel birač. Jannings si je hotel zadevo olajšati. Namestu da bi se bil moral naučiti na pamet precej dolgo sporočilo, je ukazal, naj mu ne prinesejo na oder praznega lista, ampak pravi tekst odloka, da ga bo kar čital. Toda igralec, ki je imel vlogo birača, je hotel Janningsa potegniti in mu je izročil v odločilnem trenutku prazen list papirja. Jannings pa se je takoj znašel in rekel:

«Žal vam moram priznati nekaj nerodnega, skoraj sramotnega. V mladosti nisem hodil v šolo in zato ne znam čitati. Zato bi vas prosil, da bi mi odlok vi prečitali.»

Toda tudi ta igralec ni prišel v zadrego. Hitro je rekel:

«Prav rad, gospod, samo toliko počakajte, da pojdem v predsobo po naočnike. V površniku sem jih pozabil.»

Trenutek nato se je vrnil z naočniki in tekstom odloka — ki ga je potem gladko prebral.

Kako se je Wagner maščeval.

Ko se je mudil slavnega glasbenika Riharda Wagnerja v Italiji, je dobil od nekega prijatelja iz Nemčije nefrankirano pismo. Wagner, ki takrat še ni bil preveč pri denarju, bi pisma ne bil sprejel, ako bi ne bilo na njem zapisano: «Zelo važno!» Zato je plačal

kazen in hitro odprl pismo. V njem je bilo napisano samo tole:

«Dragi prijatelj! Dobro se mi godi. Tvoj Walter.»

Wagner se je zelo jezil, toda kmalu je vrnil prijatelju milo za drago.

Čez nekaj časa je namreč dobil prijatelj v Nemčiji precej težak zavitek, ki tudi ni bil frankiran. Že davno je pozabil, kako je Wagnerja potegnil. Ko je videl, da je zavitek iz Italije, se je razveselil, ker je bil prepričan, da je v njem kakšna umetnina. Ko je plačal kazen, je zavitek odprl in dobil v njem — navaden kamen s ceste in zraven pismo:

«Dragi prijatelj! Ko sem iz Tvojega pisma zvedel, da se ti dobro godi, se mi je odvalil kamen od srca, ki Ti ga pošiljam. Tvoj Rihard Wagner.»

Bernhard Shaw in vzgojiteljica.

Bernhard Shaw je imel strupen jezik že takrat, ko je bil še mlad. Nekoč ga je vzgojiteljica oštela, ker se je slabo učil zgodovino. Svojo pridigo je končala takole:

«V tvojih letih sem znala že vse angleške vladarje na pamet!»

In mali Shaw je odgovoril:

«Verjamem, saj jih je bilo takrat, ko ste bili vi v mojih letih, še zelo malo...»

Literarni drobiž.

Francoska pisateljica Colette, ki je nedavno praznovala šestdesetletnico, je bila odlikovana s komandirskim križem legije časti.

V Aleksandriji v Egiptu je umrl eden največjih novogrških pesnikov Constantin Cavafy.

Naš največji kipar Ivan Meštrovič je nedavno praznoval svojo petdesetletnico.

Max Reinhardt, ki je moral zapustiti Nemčijo, se bo najbrže preselil v Ameriko.

Gerhard Hauptmann je napisal novo dramo «Zlata harfa», čeprav je lani ob sedemdesetletnici rekel, da je lanska drama «Solčni zaton» njegovo poslednje delo.

Letošnje slavnostne igre v Bayreuthu, kjer vsako leto uprizorjajo Wagnerjeve opere v najboljši zasedbi, so bile neverjetno slabo obiskane.

Nov slovar ruskega jezika napoveduje Akademija znanosti v SSSR. Obsegal bo 1400 tiskovnih pol. Slovar mora biti izdan v petih letih. Urejuje ga akademik Dierževin.

Angleška knjiga o ameriških Slovanih je izšla ob priliki svetovne razstave v Chicagu.

Na pobudo francoskega prosvetnega ministra de Monzijsa izide nova francoska enciklopedija.

Bernhard Shaw je izdal novo knjigo z naslovom «Pustolovščina mlade zamorke, ki išče Boga». Knjiga je posvečena krščanstvu in religiji sploh.

Češki pisatelj Karel Vaněk, ki je dokončal Haškovega «Švejka», je nedavno umrl.

V Španijo prepeljejo telesne ostanke slavnega pisatelja Blasca Ibañeja, ki je pred nekaj leti umrl kot izgnanec v Franciji.

V Nemčiji so prepovedali filmanje novele nemškega pisatelja Stefana Zweiga «Amok», ker je avtor na črni listi in so njegove knjige javno sežgali.

Ruska vlada izda nove, doslej še ne objavljene spise Leva Tolstega. Lev Tolstoj je še dandanes najbolj čitani pisatelj v Rusiji.

Umrl je francoski pisatelj Marc Elder. Za svoj prvi roman «Ljudje z morja» je dobil leta 1913 Goncourtovo nagrado.

NJEN
NAJLJUBŠI
«PRIJATELJ»



NADREALIZEM 1933.

Ob razstavi nadrealistov v Parizu.

Pariz je bil že od nekdaj mesto, kjer so ljudje lahko izražali tudi najekstremnejše in najnevarnejše politične in umetniške ideje. In kar je še važneje kakor to: za vsako idejo, za vsako sodobno gibanje se ljudje neverjetno zanimajo. Seveda to še ne pomeni, da gibanje odobravajo, toda vsako, četudi filistrsko zanimanje daje ljudem novih pobud za nadaljnje ustvarjanje. To ustvarjanje je dostikrat samo jedka ironija na ves ta svet, ki se zanima, ki se zanj zanima brez resnične želje, da bi ga vsaj poskušal razumeti. Nadrealizem, ki se je ukoreninil v Parizu in povsod po svetu, kjer so bila zanj ugodna tla, pa tudi ne računa na veliko popularnost pri ljudeh, zlasti pri filistrih. Zrasel je sam v sebi, ne iz ljudi, in zavrgel vse, kar je škodljivo za njegovo bitnost, šel je pod kritično prizmo materializma, tako da dandanes ni več umetniško stremljenje po zgledu dadaizma ali futurizma, pač pa značilno kulturno gibanje dvajsetega veka, ki bo brez

dvoma pomembno vplival na prečiščevanje duhov in izbiranje duhovnih vrednot. Nadrealizem ni samo književno-umetniška struja, ampak še v dosti obilnejši meri socialna.

To vidimo najlepše na najnovejši razstavi nadrealistov v Parizu. Na prvi pogled se bo zdela ta razstava preprostemu človeku fantastična in nerazumljiva in morda tudi preveč umetniško subjektivna. Toda vsi ti nerazumljivi predmeti imajo svojo vrednost, svoj zmisel. Vsaka malenkost, najmanjši detajl ima globok pomen. Če stoji preprosti človek pred to ali ono sliko na razstavi, sprva morda ne bo takoj razumel, kaj kaže, toda v njeni simboliki in konstruktivnosti bo takoj občutil, da ni vse samo igračkanje. Tudi imena razstavljalcev so dovolj pomembna, da verjamemo v resnost nove struje. Saj so med njimi mnogi znani mladi slikarji nove generacije: André Breton, Salvador Dali, Max Ernest, Valentin Hugo, A. Giacometti, Maurice Henri in drugi.



Salvador Dali: A t a v i z e m, alegorija, ki je zbudila na pariški razstavi pravo senzacijo.



Retrospektivno poprsje ženske, ena najsimboličnejših slik na razstavi.

„Alkohol“

Upton Sinclair

Iz višjih razlogov nam ni bilo mogoče dati našim naročnikom prevoda Upton Sinclairovega romana *«Tesar mi pravijo»*. Namesto tega dobijo prevod romana *«Alkohol»* istega pisatelja. Upton Sinclair, ki ga ne smemo zamenjati z njegovim rojakom in tudi slavnim, a mlajšim romanopiscem Lewisom Sinclairom, je dandanes brez dvoma klasik med ameriškimi pisatelji. Marsikatera njegova dela kažejo odkrito socialistično tendenco, o romanu *«Alkohol»*, ki ima v izvirniku naslov *«The Wet Parade»* (Mokra parada), pa moramo reči, da je grandiozna socialna slika dandanašnje Amerike.

Kritika je sprejela to znamenito delo z navdušenjem. Pisateljica Kathleen Norris pravi na primer o njem med drugim tole: *«Ta roman je sijajen. Že deset let nisem čitala tako mogočne, a tudi tako drzne povesti, ki bi prikazovala toliko ginjenosti in humorja, toliko človeške slabosti in kreposti. Pisec je naslikal ameriško življenje tako, kakor še noben drug pisatelj našega rodu.»*

King C. Gillette, slavní izumitelj in izdelovatelj britvic, ki se imenujejo po njem, je dejal o tem romanu: *«Ta povest zagrabi čitatelja s silnim zanimanjem takoj v začetku in ga ne izpusti do konca. To je delo genija, in ne morem si misliti, da bi ga kdo mogel čitati, ne da bi bil ganjen.»*

«Alkohol» je velik roman, ki opisuje pijančevanje in trgovanje z alkoholnimi pijačami v Združenih državah v teku zadnjih tridesetih let. Junakinja povesti je hčerka posestnika plantaž sladkornega trsa v Louisiani ob Missisippijevi delti. Njen izvoljenec pa je sin posestnika rodbinske penzije v New Yorku. Očeta obeh sta *«drinking men»* (ljubitelja dobre kapljice) iz stare, aristokratsko vljudne generacije ameriškega Juga, ki je še dandanes v ostrem nasprotju z *«yankeeji»* Severa in z njih kramarskim duhom. Povest se godi večinoma v New Yorku in njega okolici, v salonih milijonarjev, v literarnih in novinarskih krogih, v tajnih *«šepetalnicah»*, kjer skrivoma prodajajo opojne pijače, in v gledališkem svetu. Boj prohibicijskih uradnikov zoper tihotapce alkohola, boj elegantnega pesnika zoper neumnost vele mestne publike, boj ljubeče soproge zoper demon alkohol, ki ji uničuje moža... a vse prepleteno s človeškimi občutki, ki napravljajo na čitatelja silno globok dojem. Posebno mogočen je dramatični konec.

Več o povesti nečemo povedati, ker bi ne hoteli čitateljem izdati kaj več in jih spraviti ob užitek. Samo to naj še omenimo, da so se jeseni leta 1931., ko je ta roman izšel, *«mokri»* in *«suhi»* Američani navduševali zanj in se še vedno zanj navdušujejo. *«Mokri»* namreč trde, da je ta roman najboljši dokaz za to, da se mora prohibicija odpraviti, ker nikakor ne more doseči svojega namena, ampak je narod le še bolj demoralizirala. *«Suhači»* pa slavijo to knjigo kot *«klasično delo treznostnega slovstva»*. Poprečni čitatelj seveda ne bo gledal na povest s pretiranega stališča fanatikov alkoholizma ali protialkoholizma, ampak bo užival mogočnost Sinclairovega genija, ki mu nudi v tej povesti vse strani zanimivega ameriškega življenja.

Uspeh te povesti je bil v Ameriki in izven nje velikanski in ne dvomimo, da bo pri nas isti. Roman je predelan ne samo v gledališko igro, ampak tudi v film, in je kaj lahko mogoče, da ga bomo videli neki dan tudi pri nas na platnu. Slovenski prevod je oskrbel dr. Pavel Brežnik.

Knjiga ima 300 strani. Provi del (mehko vezan) je že natisnjen in priložen današnji številki. Drugi in tretji del izideta meseca novembra.

Vsem tistim, ki dobe knjige v platno vezane, lahko pošljemo vse tri dele skupaj vezane šele novembra meseca. Zato prosimo, da potrpe še mesec dni.

Vse prijatelje vljudno opozarjamo na **razpis nagrad,**
ki bo objavljen v prihodnji številki.



«Ko sem se s profesorjem poročila, sem pač mislila, da on ve, kaj je njegova dolžnost!»

IZ ŽIVLJENJA SLAVNIH MOŽ

Da je iz Martina Hohenberga, neznatnega sinka tridentskega peka, postal kasneje slavni slikar Martin Altomonte, je bil čuden slučaj. Njegov oče je bil reven ter ni mogel za svoje otroke tako skrbeti kakor bi bil rad. Že v otroški dobi jih je poslal po svetu, da bi si sami služili kruh. Tako je prišel Martin k slikarju Bacizosu, da bi tu pospravljaval in mlel barve. A nekoč se je brez Martinove krivde zgodilo, da se je v delavnici s stropa spustil velik križasti pajek na sliko enega izmed učencev. Pozabili so na njegovo dosedanje marljivost in vestnost. Ošteli so Martina vsi učenci in navsezadnje mu je mojster zapretil, da ga bo kratkomalo odslovil, če se še kdaj kaj takega pripeti. In zgodilo se je kmalu po tem dogodku, da je Bacizos prejel pismo, da ga na svoji poti v Italijo obišče v tisti dobi najslavnejši slikar Jernej Estaban Murillo in obdaruje z lepim prstanom, kakor je imel navado ta španski slikar, najbolj nadarjenega učenca. Med učenci je nastalo živahno gibanje. Vsak je slikal in se trudil, da bi bil njemu prisojen dar

slavnega slikarja. Dan pred prihodom je bilo Martinu naročeno, naj vse lepo pospravi in obriše. Nepotrebne reči so bile postavljene v kot in pokrite z zastorom. Murillo je prišel, pregledal dela Bacizosovih učencev in že je hotel obdariti najpridnejšega in najbolj nadarjenega, ko je skozi okno potegnil veter, odgrnil zaveso in očem Bacizosovim, Murillovim in vseh učencev se je pokazal velik križasti pajek sredi svoje mreže. Bacizos je ježno vzkipeł in je hotel pajka usmrtiti. Ali zastonj je izkušal raztrgati njegovo mrežo, zastonj ga je podil. Pajčevina in pajek se nista zgenila. Murillo je začuden gledal in šele zdaj opazil, da sta pajčevina in pajek le naslikana. «Kdo je to naredil?» je vprašal Murillo. — Vse tiho. — «To je mojstrovina!» je pripomnil Murillo Bacizosu. «Kaj ne veste, kdo je?» — «To si naslikal ti?» se je zdaj obrnil Bacizos proti Martinu že s prijaznejšim glasom. «Sem!» je zašepetal deček. «I, zakaj se pa ne oglasiš?» — «Razumem ga!» je pristavil Murillo in obdaril Martina s prstanom. Povprašal je po njegovih razmerah in je poskrbel zanj. Iz Martina je postal pozneje sloveč slikar, ki si je nadel priimek Altomonte, pod katerim je znan kulturnemu svetu.

Kalvarija za vasjo

(Nadaljevanje.)

Grenke so bile te besede.

«Kje si bila?»

Nekam čuden se ji je zdel Murko.

«Pri župniku.»

«In?»

«Nič noče slišati. Prosila sem ga za cerkveni pogreb, pa nič. Trd je ko kamen... Moj Bog, kako strašno je vse to.»

«Da, strašno», je pripomnil Murko, toda tako, da je slišal in razumel samo on.

«Ne joči. Taki smo!»

In je brskal s palico po blatu.

«Mogoče, ko bi ga vi šli prosit, mogoče bi dovolil... Vas bi se ne upal kar tako odpraviti. Oče Murko, vaš vnuk je, nesrečni vnuk, pozabite na vse, kar je bilo, prosim vas, pojedite, vse življenje vam bom hvaležna za to...»

«Ne joči in ne pros! K nam v hišo stopi, saj trepečeš od žalosti in tvoji mestni čevlji so prav gotovo že premočeni. V mestu se ne znate oblačiti. Taki ste, da bi vas človek s palico...»

Odprl je leso.

«No, le stopi v hišo! Nikar se ne boj! Toliko pravice še imam, da si lahko priženem gosta, če ne drugega, da se vsaj pri peči ogreje...»

Micika ni razumela teh besedi. Vse je bilo tako naglo, da jih ni mogla premisliti. V sobi je bilo toplo. Široka kmetiška peč jo je grela. Koliko let je že, odkar sem bila zadnjič tu? Dvanajst jih je že minilo. Takrat, ko sem nosila Mihaleka pod srcem.

«Klara, pridi v sobo, pa ji postreži. Sama sva doma. Mlada dva sta se peljala k mlinu.»

Klara je bila Murkova hči.

Dobro sta se poznali, zato sta si segli v roko.

«Jaz grem k župniku, ti pa počakaj pri nas!»

Murko je oblekel suknjo in šel. Miciki sta gledali skozi okno za njim. Miciki se je zdaj zdelo, da je bil bolj raven, manj sključen kakor prej. Trdo je stopal v težkih škornjih. Nič potrebna mu ni bila palica. Samo za čast mu je bila.

Tako je mislila Micika.

28.

«Kar tako sem se zaletela k vam», je rekla Micika Murkovi Klari, ko sta po očetovem odhodu že nekaj časa molčali. Beseda jima ni tekla. Nekaj je viselo v zraku. Zdelana, suha Klara, ki je bila istih let kakor Micika, je bila po videzu deset let starejša. Takšno jo je napravilo delo in Murkovo vladovanje. Po strani je gledala lepo, mestno črno oblečeno viničarsko Miciko, ki je bila kljub upadlosti lic še vedno lepa.

Micika je čutila njene poglede in njene zavistne, sovražne misli. Šele zdaj se je zavedela, da sedi v Murkovi hiši. Dvanajst let. Koliko trpljenja in nesreče! Kako je sploh prišla sem! Začela je iskati misli. Njena bol jih je vse razgnala. Prav za prav ni bila več sama zase. Mihalekova smrt ji je vodila zdaj življenje. Iz župnišča sta stopila... in tam se je spomnila Murka, očeta hudega in krutega, ali ni prav za prav on početnik tega zla? Ne. Ne. Ne očitati, kadar v trpljenju iščeš prijatelja in pomoči...

«Vse drugače je zdaj pri nas», je vzdihnila Klara.

«Kako drugače?»

«Ali nič ne veš?»

«Leto dni je že, kar sem bila zadnjič doma.»

«Nesreča je nad našo hišo. Oče so predali posestvo Karlu. Oženil se je z Miheličevo Julko. Bogata in lepa je res, toda delati noče. Ne on, ne ona. Samo gospodo igrata, okrog se vozita in grunt zapravljata. Oče divjajo, Karel pa pije in se jim postavlja po robu. Pri notarju so vse napravili in zdaj je gospodar čez polje on. Samo vinograd so si obdržali. Dve leti je tega, in zdaj je vsak dan razprtija pri nas doma. Oče kolnejo, da se bliska okoli oglov, Karel pa je svojeglav, jaz pa jočem in delam. Kam z vsem tem bogastvom, če pa ni sreče v hiši? Zadnjič se nam je v hlevu obesila lepa žrebica. Mnogo denarja bi bilo zanjo, zdaj pa je vse izgubljeno. Kam bo vse to šlo? Včasih ni vzdržati. Očeta je postaralo. Ne spi. Včasih vstane ponoči in gre okoli hiše, po hlevih. Kakor da se boji, da bi kdo vsega ne ukradel. Karel pa spi, spi, dobro je in dobro živi...»

Miciki so se odprle oči. Zdaj je razumela, zakaj se ji je zdel oče Murko tako star in siv, zdaj je tudi razumela, da je šel k župniku.

29.

Župnik je molil dopoldanski del brevirja.

Potrkal je.

«Naprej!»

Vstopil je oča Murko.

«O, gospod Murko, kaj pa je vas prineslo?»

Župnikova beseda je bila prijazna in prijateljska.

«Križi in težave, gospod župnik.»

«Kdo bi govoril o tem. Vsi jih imamo. Vi niste bili vajeni tožiti.»

«Res nisem bil. Toda človek obrača, Bog pa obrne.»

Sedla sta.

«No, kako pa kaj mladi gospodarijo?»

Zakaj se le oni drugi tako od srca ne smeje?

Morda se mu godi kakor toliko drugim. Šele ko mu je grozila resna nevarnost za zdravje njegovih zob, je spoznal veliki pomen pravilne zobne nege. Bodite Vi modrejši: pazite na svoje zobe, obvarujte jih pred njih najhujšim sovražnikom: zobnim kamnom, ki more povzročiti, da izgubite celo najbolj zdrave zobe. Uporabljajte trajno Sargov Kalodont!

Pri nas vsebuje samo Sargov Kalodont sulforicinov oleat po Dru. Bräunlichu, ki tako uspešno deluje proti zobnemu kamnu. On odpravi polagoma zobni kamen in ne pusti, da bi se napravil drug. Veselje nad čistimi, zdravimi zobmi si ohranite, ako uporabljate za čiščenje

Pravilna zobna nega je tale:
po 2x na leto k zobnemu zdravniku
na pregled,
po 2x na dan Sargov Kalodont

KALODONT

Proti zobnemu kamnu

«Slabo, gospod župnik, slabo. Mi smo bili vse drugačni. Zgodaj smo vstajali in do večera smo delali. Ti pa leže in denar zapravljajo. Gospodje bi radi bili, pa so samo kmetje.»

Župnik je malo pomolčal.

«Premalo v cerkev hodite iz vaše hiše. Edino Klara, ona bo vaša odrešenica.»

Murko se je ugriznil v ustnice. Kar se cerkve tiče, nista bila nikoli na dobrih nogah. Murko je sicer dajal redno mero, kadar je hodil župnik po zbirci, tudi v cerkev je hodil, toda svoje življenje urejevati je bil vajen sam. Zaškripal bi ob teh besedah, toda spomnil se je, da je prišel prosit, ne napadat. Zato je župnikovo besedo požrl.

«Prišel sem, gospod župnik zaradi tiste nesreče z Ledrčevim fantom...»

Župnik je raztegnil obraz.

«A, zaradi svojega nezakonskega vnuka?»

Murku se je skrčilo ponosno srce.

«Da, zaradi njega sem prišel. Mati me je prosila, naj grem k vam, naj vam razložim in dopovem, da je to nesreča in...»

«...in greh!» je ostro dostavil župnik.

«Greh?... Dvanajst let, in neodpušljivi greh? Ne razumem, gospod župnik. Mi smo grešniki, toda otroci so nedolžni...»

«Tudi kadar kradejo?»

Murku so se napele prsi. Prste si je krčil v pest.

«Kdo izmed nas bi sodil...»

Župnik je molčal.

«Zato sem prišel, da ga pokopljemo na posvečeni zemlji in da mu krsto in jamo blagoslovite...»

Murko je moral na odgovor čakati.

«Ne morem...»

Hladno, mrtvo...

«Zakaj ne morete?»

«Tak je zakon, taka je postava. Nič se ne da izpremeniti.»

Murko je pomislil.

«Ali ni ta zakon krivica to pot?»

Tega razmišljati nimava pravice. Vi ga morate ubogati prav tako kakor jaz.»

«Ali ni to človeška sodba in ne božja?»

«Božja in človeška je. Greh se mora kaznovati. Ali ni bila to tudi vaša misel takrat, ko ste pognali svojega prvega sina iz hiše, dezertarja, požigalca in samomorilca, očeta tega

25%

večjo kupno moč ima Vaš denar, ako kupite blago za obleke, plašče, zimske suknje in sploh manufakturo za sebe in družino pri nas. Ogromna izbira. Prijazna postrežba.

REKLAMNE CENE

Specialna trgovina

NOVAK-LJUBLJANA

Kongresni trg 15 — Nasproti nunski cerkvi

otroka, ki je postal tat in samomorilec? Jabolko ne pade daleč od drevesa. Ljudje se upirajo božji sodbi, sedaj so se začeli upirati še otroci. Na tem svetu izvršujemo božjo sodbo mi, ki smo Njegovi služabniki. Premalo hodijo ljudje v cerkev, premalo poslušajo besedo božjo... Nič več ne molijo. Samo po svojih glavah hočejo misliti, in ne tako, kakor Bog hoče in kakor jih učimo mi. Danes je treba kazni za vsak greh bolj ko kdaj na svetu. Cerkev mora pokazati svojo moč in trdno mora držati božje vajeti v rokah. Ljudje nič več ne verujejo. Zato naj jih le tepe usoda! Pozabili so na Boga in njegovo sodbo na onem svetu. Ne verujejo več vanj. In zato, da bodo spet zverovali, zato jih je treba kaznovati že na tem svetu. Tu je potrebna kazen, ker samo tu zaleže. Tu jo vidijo in občutijo. Preko grobov ne ve niti ne vidi nihče. Taka je moja postava in odločitev. Nihče več ne veruje v posmrtno življenje. Cerkve so skoraj prazne in mi smo jim v posmeh. Zato naj ljudje trdo občutijo, da še cerkev stoji, da Bog je, četudi ga v njih srcih ni več. Tu, pred vsem svetom naj dela vsakdo pokoro, zato da bo za zgled in posvarilo. Za božjo voljo, kaki časi pa so to? Dvanajstletno fante si vzame življenje, ki mu ga je Bog dal in ki si ga ne sme vzeti nikoli človek sam.»

«To so človeške misli, ne božje...»

Murko je bil še vedno upornik. Kakor da brani sebe in svojo nesrečo, se je zdaj branil molče, uporno, s trdo kmetiško glavo.

«Kazen za greh in pokoro. Taka je cerkvena postava in božja. Kazen tu, na tem svetu. Zato, da se ljudje spametujejo, da padejo spet na kolena pred obličje božje in da se povrnejo v okrilje svete cerkve. Končala sva. Prišli ste zaman.»

Župnik se je razvnel. Kakor da rohani s prižnice nad vso faro, tako je govoril Murku. Ta pa je vstal, se visoko vzravnaval in šel. Pri vratih se je še obrnil.

«Gospod župnik, poslednja sodba bo njegova sodba.»

«Na vekomaj, amen!» je odgovoril župnik, Murko pa je šel.

Skozi okno je videl župnik, kako gre ponosni kmet visoko vzravnan in uporen. Toda to so poslednje njegove moči. Ne bo več dolgo, in konec bo, čisto konec ponosnega Murka, nekoč prvega kmeta iz Biserjan. Kazen božja ga je zadela in njegov odpor je samo namišljen, prisiljen, kazen božja ga je že izključila...

Tako je mislil župnik, ko je stopil h klečalniku, pokleknil in začel moliti.

«Pater noster, qui es in coelis...»

30.

Sprevod je prišel do Murkove hiše.

Nihče se ni ozrl po njej, le Micika je skozi žalost svojih oči opazila, da so vrata samo priprta in da nekdo stoji v vežni temi.

Nenadoma so se ozrli vsi, ko so prišli z vrha s krsto nesrečnega otroka. Preko praga je stopil oča Murko.

Vsem so se ustavile misli.

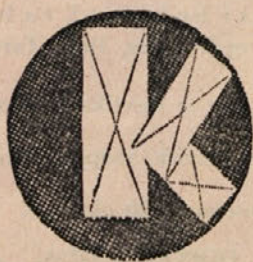
«Kaj, ali je mogoče?»

Oča Murko je bil črno oblečen in je stopil v sprevod. Ko so šli skozi vas, so se povsod odpirala okna, ljudje so prišli na prag, da vidijo ponosnega kmeta Murka v vrhovskem sprevodu. Ne na levo ne na desno se ni ozrl, vso pot do pokopališča je gledal predse in skupno z ostalimi pogrebci odgovarjal ženski, ki je naprej molila.

Ko so krsto spustili v neposvečeno zemljo, ki jo je prvi s svojo uporno smrtjo posvetil Mihael, svojega eskadrona prvi dezertar, ponosnega kmeta sin in oče otroka, ki je zdaj legal v isto zemljo, se je njegovo dekle, žena njune prve in poslednje noči, Micika, onesvestila, da so jo morali odnesti.

Težka žalost je bila v vseh, še težja, ko so videli po Murkovem razoranem licu kapljati debele solze. Tisti, ki ni jokal od svoje mladosti, je zdaj jokal. Grobarju Ledrcu, ki je stal čemer in mrk, je stisnil roko.

Sklonjen in strti je zapustil pogreb.



„KUVERTA“

D. Z O. Z.

L J U B L J A N A

Karlovška c. 2 Vožarski pot 1

Telefon 28-07

Telefon 28-07

Tvornica kuvert
in
pisemskega papirja

VSE
TISKOVINE

ZAHTEVAJTE PONUDBE

TISKARNA
GRAFIKA

LJUBLJANA

RESLJEVA CESTA

TELEFON ŠTEV. 25-57

Dobro blago zahteva

tudi okusno zunanost

Opremite torej Vaše izdelke z lepimi ovoji, modernimi etiketami itd., ki Vam jih dobavi po nizki ceni

litografični zavod

ČEMAŽAR JOSIP

Ljubljana, Igriška ulica št. 6

TELEFON 25-69



Razvijamo in kopiramo Vam prvovrstno Vaše filme v štirih urah.



Rešitev ugank iz štev. 9

Križanka. Vodoravno: 1. Peter, pisar; 2. romar; 3. Sap, Del; 4. elita, Anica; 5. lavor, rakev; 7. talar, komat; 8. arena, opora; 9. pav, peč; 10. Lazar; 11. kalin, Čabar. Navpično: A. Pavel, tarok; B. lopar; C. siv, lep; D. Erato, anali; E. ropar, ravan; G. padar, kopač; H. Irena opera; I. lik, moč; K. cesar; L. rokav, Tabor.

Mreža: V žganju utone mnoga mušica; tudi človek — stara resnica.

Zlogovnica: Koledar, Antonija, dostojnost, Asirija, revolucija, specialist, Talija, Apenini, repatica, Ilijada, Germanija, odbornik, veslanje, običaj, renegat. — Kadar stari govore, otroci naj molče.

Dopolnilnica: Lakota je najboljši kuhar. **Skrivalnica:** Kar boš sejal, to boš požel.

Enačba: rosa, epika, šilo, Ilok, Tara, Epir, veter; **Rešitev.**

Imena nagrajencev iz številke 7—8. smo že objavili v zadnji številki.

Za uganke v tej številki razpisujemo spet 20 knjižnih nagrad.

Rešitve sprejemamo do 20. oktobra.

DOPOLNILNICA.

... gro . nik, ... evina, M . . i . a, p . . a . , d . . . vn'k.

Namestu pik dodaj prave črke, da dobiš besede, ki pomenijo: spomenik, razvalino, gorō v Sloveniji, ogenj in črva. Novo vstavljene črke pa ti dajo pregovor.

ZLOGOVNICA.

Iz zlogov: a, a, biž, ce, de, dro, e, gat, gi, i, i, iz, iz, ja, ja, ja, je, ka, ka, ko, kr, le, lec, lo, lo, me, na, ne, nel, re, re, re, ri, se, si, son, še, škar, tez, ti, to, va, van, vi, vi, vir

sestavi 17 besed, ki pomenijo: 1. tropa; 2. grška pokrajina; 3. priprava za sejanje; 4. poljedelec; 5. žensko ime; 6. angleški junak; 7. žalostna pesem; 8. plemič; 9. vir; 10. majhen denar; 11. izrek; 12. krojaška potrebščina; 13. obed; 14. del sveta; 15. izdajalec naroda; 16. kraj očiščevanja; 17. moško ime.

Vse prve in tretje črke, od zgoraj navzdol brane, ti dajo izrek R. Tagora.

MAGIČEN LIK.

A A A A A 1.) razvoj.

A B E E I 2.) obrežje.

I J K K L 3.) eksotična žival.

L O O P P 4.) prerok.

R R T T T 5.) mera za drage kamne.

Besede se berejo enako v navpičnih in vodoravnih vrstah.

IZPOPOLNILNICA.

les, Ebro, Talija, od, Nica, rak, mir, as, Ava.

Dodaj vsaki besedi spredaj še eno črko; te črke ti to, kar imaš zdaj v roki.

SKRIVALNICA.

* * * * *

E O D O S I O O N A N A

S G A Ž A D P G A S A J

Namestu zvezdic dodaj črke; v navpičnih vrstah dobiš besede, v zgornji vodoravni vrsti pa slovenskega reformatorja.

JAJNINE

ZLATO NAŠIH HRANIL

MAKARONI, SPAGETI, JUHINE ZAKUHE.

Naročnina za revijo »Priatelj« in 10 knjig znaša za vse leto Din 132.—, za pol leta Din 68.—, za četrto leta Din 35.—, za vezavo v platno se doplača Din 60.—. Posamezna knjiga Din 30.—. Izdaja konzorcij revije »Priatelj«.

Rokopisi se ne vračajo.

Odgovoren za izdajateljstvo, uredništvo in upravnništvo Emil Podkrajshek, tiska Delniška tiskarna, d. d. v Ljubljani, predstavnik Miroslav Ambrožič, oba v Ljubljani.

Uredništvo in upravnništvo sta v Ljubljani, Dalmatinova ul. 10/L. Telefon 24-87.

Prihajamo

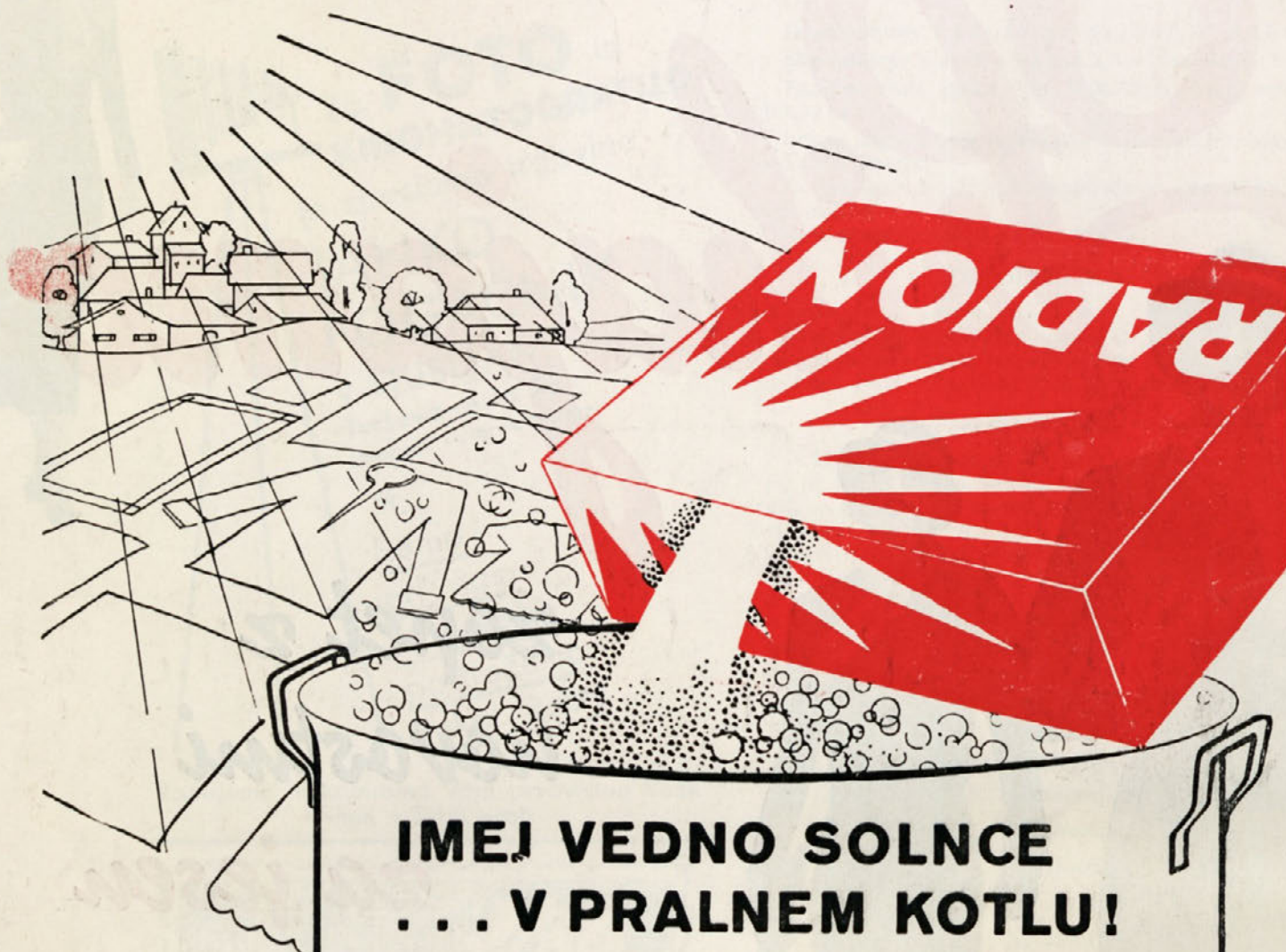


zopet z
novostmi

za jesen
in zimo

ter Vas prijazno vabimo, da si
ogledate krasne modne vzorce
in izberete po svojem okusu

A.&E. Skabernè
Ljubljana



IMEJ VEDNO SOLNCE ... V PRALNEM KOTLU!

Naj si vremenski preroki še tako belijo glavo zaradi vremenskih muh — gospodinja si zna pomagati! Ona se zanese na Radion — na beljenje perila v pralnem kotlu! Zakaj Radion ne pere samo sam — na milijone bisernih kisikovih mehurčkov beli perilo lepo že takoj med pranjem. Naj bo solnce ali dež — perilo bo vedno brez madežev in snežnobelo v 15 minutah!

Schichtov

RADION

**DELUJE V KOTLU
KAKOR SOLNCE NA TRATI**